

LAULUPEO

Ta lendab mesipuu poole...

Muusikaleht

1994
JUUNI
ERI-
NUMBER
Hind 3.-

Gestirakha

50-aastase

Jubelipiddo = Laulud.

Carto

Wannemine-seltsist

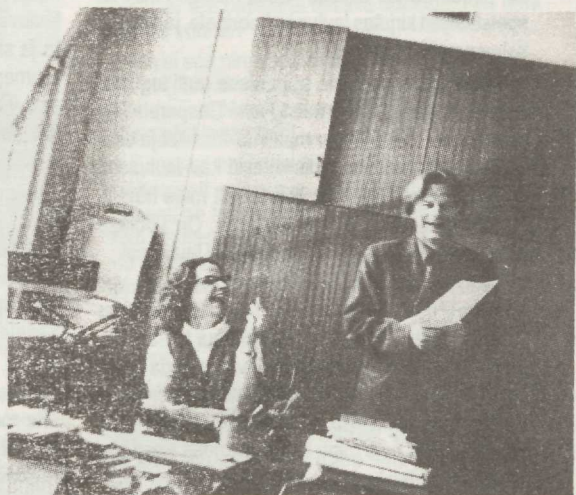
wäljaantud.

Cartus, 1869.

Erkittud G. Saakmanni jures.

- I üldlaulupidu taasvabas Eestis: üldjuhtide mõtted ja soovid
- Tõsist ja koomilist eelmistel pidudel
- Ernesaks, Käbin ja Vaino
- OSKAR LUTSU 1928. a. kirjutatud laulupeolugu kõlab tänapäevaselt

- "Muusikaline tund" — 30
- Toimetajad Helve Võsamäe ja Edgar Selberg on teinud seda naljaga pooleks

I üldlaulupeo noodi esileht

Rahvas tahab laulupidusid

Jutuajamine juubeli(XXII) -üldlaulupeo muusikajuhi KUNO ARENGUGA

Milles on tänavuse laulupeo iseärasus?

Väga tihti on laulupidude puhul ette heidetud, et kavas pole mingit läbivat ideed. Selles mõttes oli 1969. aasta laulupidu kindla suunitlusega: esimesel päeval põhiliselt eesti klassika, teisel päeval nõukogude heliloojate teosed.

Ka seekordne juubelilaulupidu, mis toimub esmakordselt taasiseisvunud Eesti Vabariigis, on üles ehitatud nii, et silda visata esimesele laulupeole. Esimesel päeval domineerivad klassika ja sakraalse iseloomuga teosed. Esmakordselt eesti laulupidude ajaloos üritame laulda ühte suurvormi, nimelt Urmas Sisaski «Eesti missat», mille ta spetsiaalselt kirjutas laulupeo kooridele, ja sellega esimene päev lõpeb.

Teise liinina püüame tuua sisse uusi lugusid. Esimesel päeval kõlab neist René Eespere «Tee silmapiirile». Ka esitame maailmaklassikat ja eesti klassikat — teoseid, mis kõlasid ka I laulupeol. Nendest võiks nimetada kõigepealt meie hümni, Beethoveni «Kõik taevad laulvad». On Tobiase «Eks teie tea», mis kõlas ka eelmisel laulupeol.

Teatavasti on Tobiase muusika viimasel ajal justnagu uuesti avastatud. Tema oratoorium «Joonase lähetamine» on rohkem kui korra kõlanud «Estonia» kontserdisaali laval ja seda tahetakse tulevikus viia laia maailma. Samuti on nüüd mitmel pool kontserdisaalides ette kantud tema motette, mida pole minu teada esimese Eesti Vabariigi ajal üldse lauldud.

Traditsiooniliselt alustame Mihkel Lüdigi «Koiduga». Tõsi, üks koraal Roman Toi juhatusel on enne. Kuid laulupeotuli süttib «Koidu» laulmisega. Lähtume sellest, et teatud traditsioonid peavad jääma. See on ju ka ülemaailmsete massipidustustega nii. Näiteks olümpiamängudel kõlab alati olümpiahümn, pannakse tuli põlema ja heisatakse olümpialipp vardasse. Ka meie kavatsame mõningaid laulupeo traditsioone jätkata tulevikuski.

Seekord on esimese päeva läbivaks ideeks, deviisiks või motoks «Mu süda, ärka üles!». Peame silmas sisemist puhastumist, eetilist paremaksmuutumist.

Teise päeva motoks on «Me oleme Põhjamaa lapsed». Esitame põhiliselt nüüdisaegset eesti, aga ka soome ja rootsi muusikat. Meeskoori esituses kõlab Joseph Stuntzi lugu «Eesti vennad, laulgem rõõmsalt», mis oli kavas juba I laulupeol 1869.

Oleme taotlenud seda, et need kavad oleksid terviklikud ja samal ajal kontrastsed oma muusikalise olemuse poolest.

Kontrastsed ka selles mõttes, et Tallinna laululaval pole kunagi laulupeokontsert alanud öhtul. Nüüd hakkame me esimesel päeval pihta kell 8 öhtul ja lõpetame kuskil südaöö.

Kas külmaks ei või selleks ajaks minna?

Ma tean, et lätlased on seda teinud pidevalt. Mõõdunud aastal ma olin ka nende laulupeol. Peol on natuke teistsugune atmosfäär, kui see lõpeb hämaruses, prožektorite valguses.

Mõte on kasutada Urmas Sisaski «Eesti missa» ajal ka tulede mängu. Ei oska ette öelda, kuidas see meil välja tuleb, aga proovime. Tellitud on väikesed lambikesed, mida lauljad käes hoiaksid. Kas küll kõik lauljad nii teevad, aga üleskutse me esitasime. Lampe müüakse proovide ajal. See maksab küll natuke, aga lampi võib kasutada ka hiljem oma igapäevases elus. Ma pöördun ka kuulajate poole üleskutsega kaasa võtta küünlad, et laulväljakul need selle kontserdi lõpu ajal süüdata ja saavutada nii mingisugune teine tunnetus. Esimene päev ei peaks lõppema mitte bravuuriselt, vaid sellise atmosfääriga, mida missa ja valgefektid annavad.

Teise päeva ühe tähtsama momendina meenutab kogu laululava kontserdi lõpu eel Gustav Ernesaksa, Veljo Tormise tema mälestuseks kirjutatud teosega «Meelespea». Selles on kasutatud Ernesaksa populaarse naiskoorilaulu peameloodiat, aga rahva- ja runolaulu intonatsioonidega. Sellele järgneb Ernesaksa «Mu isamaa on minu arm».

Vahepeal oli kuulda — ja ka Teie ise kirjutasite meie lehes —, et selle loo äraõppimisega on vähemalt Tallinna kooride puhul tekkinud raskusi.

Vahel mõne looga paistab esimesel tutvumisel, et see ei peaks raske olema, ometi avaldub materjali vastupanu, aga ma arvan, et juubelilaulupeol kõlab «Meelespea» kenasti. Ka Tartu laulupeol kantakse see juba enne ette.

Üldse on Tartu juubelilaulupeol 90% seesama kava, mis on Tallinnas. Seal on toodud sisse küll lisaks Tartu heliloojaid Riitsingut ja Simmi, kelle laule Tartus kahtlemata tuleb esitada.

Kui meenutada veel eelproove, siis pole pilt ühene. Mõnes kohas läksid need väga hästi, mis näitab, et seal on tublisti tööd tehtud. Teisel järele oli lugu mõnevõrra halvem. Ma siiski loodan, et ühendkooris need lood hakkavad kõlama.

Üldhinnang?

Muidugi võib alles siis, kui pidu läbi, rääkida, mis oli hästi, mis halvasti. Küll aga rõõmustab mind see, et vaatamata situatsiooni muutumisele võrreldes eelmise peoga, kus me veel «laulva revolutsiooni» õhkkonnas laulsime isamaalisi laule, on rahva tahe laulupidusid teha endiselt olemas. Ka nüüd, kui on tunda eetilise devalveerumise tendentsi. Laulupidu pole ainult kultuurisündmus, vaid ka võimas väljund, mis isamaalisuse, rahvusliku ühtekuulamise, ühtehoidmise ja ühes rütmis mineku tunnet peaks kindlustama ja tugevdama.

Tahaks ka — see küsimus on küll vaieldav —, et laulupidudel tuleks süvamuusika moment rohkem esile. Laulupidu ei peaks muutuma — seda olen ma mitmel pool rõhutanud —, mingiks tingeltangeliks. Seda on praegu nagunii väga palju, seehulgas raadios. Laulupidu peaks teatud mõttes olema vastukaaluks «Rock Summerile» ja paljule muule, mida isegi laulväljakul tehakse.

Ma ei vaidle vastu, et noortele on ka seda tarvis. Aga maakondades ringi käies rõõmustab, et on tekkinud väga palju noortekoore. See näitab ka, et praegu ei ole massilise koorikultuuri hääbumise tendentsi, kuigi on raske aeg ning väga palju probleeme just majandusliku külje poolest.

Ma ei kujuta ette, mis saaks meie koorikultuuri, kui laulupeod välja sureksid. Et seda ei juhtuks, peab olema taga rahvas, peaksid olema koorijuhid. Praegu nad on.

Agas kuidas säilitada, et nad püsiksid? Laulupidude funktsioon olla rahva ühendajaks võõrvõimu vastu on ju lakanud olemast. Saksamaal, kust laulupeod meile tulid, on pärast feodaalsele killustatusele lõputegemist, ühise Saksa riigi moodustamist see traditsioon kadunud.

Seda juttu räägiti ju ka esimese Eesti Vabariigi ajal, aga ometi laulupeod ei kadunud. Nähtavasti suur saksa rahvas ja väike eesti rahvas on ikka midagi erinevat. Huvitav, uurimistvääri fenomen on ka see, et kuigi massiline koorilaulmise tava sai Lääne-Euroopas alguse Šveitsist ja Saksamaalt, on see praegu üle kolunud põhja poole — Skandinaaviamaadesse, esijoones Rootsi, aga samuti Soome.

Kuidas ka maailmale teadvustada, et Eesti on laulupidude maa? Mõni aasta tagasi, meie murranguliste sündmuste ajal, rääkis maailma ajakirjandus poliitilistest sündmustest Eestis üsna palju, aga 1990. aasta laulupeost mitte eriti.

Ajakirjandusel on komme rääkida ikka esijoo- nes põnevatest sündmustest. Ja kui juba muusi- kast, siis vaid pop- või kõrgkultuuri tasemel.

Agaa maailma muusikaringkondades meie lau- lupidusi siiski teatakse. Ning päris märkamatuks ei jäänud need ka massimeediate. Tean, et isegi Põhja-Ameerikas — USA-s ja Kanadas — on näidatud klippe meie eelmisest laulupeost.

Võib eeldada, et seekord ei jää Eesti laulupidu meie poliitiliste sündmuste varju, soovi kohale tulla on avaldanud palju muusikuid ja ajakirjanikke üsna mitmetest maadest, mitte ainult Tallinna, vaid ka Tartusse. Et info ei jääks vaid ühepäeva- liblikaks, peab olema kokkuvõtlik videofilm. See tehakse.

Tulevikku ei saa ilmselt üles ehitada ainult rahva taatele laulupidusi teha. Mida peate veel esmajärguliseks?

Meie laulupidude eestiline ja soome-ugriiline aluspõhi peab säilima. See ei ole tähtis mitte ainult meile endile. Kesk-Euroopa muusikute hul- gas on kuulda kurtmist, et eri maade muusikakul- tuur unifitseerub, anglo-ameerikastub. Avaldatakse tunnustust meile selle eest, et meil midagi ürg- set on säilinud või isegi taastunud, tänu esijoo- nes Tormise loomingule.

Samal ajal ei tohi meie muusikakultuur kap- selduda oma ürgestilisusse. Väga tihe on praegu läbikäimine välismaaga. Lääne inimesed külasta- vad meid, esinevad seminaridel, peavad loenguid. Minule tuttavad Eesti muusikajuhid on viimastel aastatel kõik, tavaliselt koos oma kooriga, käinud Läänes nii kogemusi omandamas kui end näita- mas. Lääne koorijuhid isegi räägivad, et kui baltla- sed tulevad konkurssidele, vähenevad nende perspektiivid peaaegu kõrgetele kohtadele. On isegi kummuline, et üldise rahapuuduse tingimustes selleks raha ikka leitakse. Mõnedes koorides, ka Lõuna-Eesti omades, näiteks Pärnu Lüdigi- kooril, on nii head majandusmehed, et raha pole nende jaoks üldse esmaprobleem. Mitte ainult meie koorikultuuri, vaid ka laulupidude püsimiseks ja arenguks on vaja, et selliseid koore oleks rohkem.

Samal ajal tuleks taastada ka meie viimasel ajal nõrgenenud sidemed Idaga. Mitte kõik, mis on tulnud sealt ja mitte ainult Peterburi konservatooriumist, meie eesti professionaalsete muusikute omaaegsest põhilisest koolist, pole olnud ju halb. Ühelt poolt peame säilitama oma ürgestilise baa- si, teisalt ära kasutama oma geograafilise positi- siooni olla sillaks Ida ja Lääne vahel. Mitte ainult

majanduses, vaid ka kultuuris, sealhulgas laulupi- dude ja koorikultuuri vallas.

Mis on peale laulupidude ilme veel tähtis?

Ma pean tähtsaks, et kõigil meie kooriliikidel oleks selline keskus, nagu seda on Eesti Meeste- laulu Selts. Ka selles mõttes, et eestvedaja ei pea olema tingimata professionaalne muusik. Midagi sellist, kuigi organisatsiooniliselt veel lõplikult vormistamata, on tekkimas või juba tekkinud nais- kooridel. Vaeslapse osas on segakoorid. Aga ne- mad on ju kõige massilisemad.

Ning muidugi, et loodaks tänapäevastele nõue- tele vastavaid uusi eesti tüpilaule. Heliloojad peaksid tunnetama, et nad pole vaid üksikindvi- did, vaid nende selja taga on rahvas, kelle ees nad kannavad ka vastutust. Selles osas on praegu olukord kõige keerulisem. Meil on Tormis. Ka sellel laulupeol kõlavad tema laulud. Noori, koori- laule kirjutavaid missioonitundega heliloojaid aga napib, igal juhul on neid vähem kui noori kooridiri- gente. On R. Eespere, lootust annab M. Siimer. Neid aga peaks rohkem olema.

Muidugi on ka palju muud vaja. Me ju praegu kõik otsime ja kobame uutes tingimustes.

Jääb vaid soovida Teile ja Teie kolleegidele visadust ja head leidmisõnne.

Vestles H. VAINU

SEE ON JU OTSE IME

XV üldtantsupeo pealavastaja Mait Agu ühe as- sistendina oli mul võimalus jälgida üldtantsupeo eelproove-ülevalatust Tallinna piirkonnas, Viljan- dis, Tartus ja Lõuna-Eesti maakondades.

Minu jaoks on ime see, et vaatamata meie maarahva parajasti viletsale elule, tantsuõpetami- sele pelgast **entusiasmist, harjatus-** ja **duširuumi-** de **vähesele ja paljudele muudele hädadete** on kogu Eestis juurde tekkinud **massiliseks** uusi tantsurühmi. Seejuures on ju tantsijate **piisav** pikad ja **väsitavad**, tuleb sageli tantsida, kui ilmataat **ei** veab, vihma käes ja isegi porisel väljakul. Aga ik- kagi tahetakse tulla.

Minu jaoks on ime see, et **Vasalemma** naisrah- vatantsurühm teeb oma tantsuproove **kõledas garaažis**. Nii ütles ülevalatust selle tantsurühma juht Heidi Niinepuu.

Ikka ja jälle imetlen ma tantsuõpetajat Olga Seppa **Koselt**. Ma ei saa aru, kuidas on võimalik tantsijaid nii kenasti tantsima õpetada, kui ise ei saa samme ette näidata. Tean ja näen, et pr. Olga jalad on väga haiged. Tema juhendatavad Kose nais- ja segarühm jätsid ülevalatustel aga meelde- jääva mulje. Imetlesin ülevalatustel **Kolga** segarüh- ma, mis tegutseb õpetaja Tõnu Lindveti juhenda- misel. Ilusad, pikad, sihvakad noormehed, kõik nagu suure konkursiga välja valitud. See rühm pani ennast vaatama ja võitis Harju maakonna rühmade hulgas Tuljaku võistutamisimise.

Tallinna tantsurühmade ülevalatustel jäi meelde alles sügisel loodud tantsurühm **Nõmme** Noorte- majast Jekaterina Pedaniku juhendamisel. See esines vaata et paremini kui mõni tuntud tantsuansambel.

Viljandimaa ülevalatustel pani ennast vaatama segarühm **"Kungla"** Annika Aaviku juhendamisel. Väga õnnestunud koosseisuga ja tantsuline trupp. Ma ei saanud silmi neilt tantsutüdrukutelt — peale selle, et nad hästi tantsisid, on nad sõna tõsis- ses mõttes ilusad ja armsad nagu väljavalitud missid (nimetasin neid mõttes misside rühmaks). Kui küsisin Annikalt, kus ta on tantsu õppinud, vastas ta: "Ei kuskil." Soovitasin tal minna kindlasti tantsukunsti õppima.

Ka seekordne tantsupeo ülevalatust tõestas, et peaaegu terve väike **Nuia** tantsib. Nuias on olnud

ja on ka praegu tugev tantsutraditsioon tänu pere- kond Arrastele. Lille Arraste toob peole Nuiast 2, tütar Anneli 4 tantsurühma. Pereisa hr. Rasmus sõidutab tantsijaid eelproovile ja tagasi ning oli ülevalatustel pandud helirežissööri tööd tegema. Lille Arraste on välja koolitanud oma tantsijate hul- gast ka tugevaid tantsuõpetajaid. Nende hulgas on Ants Arro (Karksi-Nuia segarühma juht) ja Toomas Tarim (rühma "Tantsurõõm" teine juht).

Viljandist märkigem Paul Bobkovi ("Viljandi Pere" tantsutrupi juht) ja Lembe Loival (segarüh- ma "Kikkanad" juht). Viimane on ühtlasi tantsu- peol esitatava "Loitsi" autor.

Maani kummardus ilusa tõe eest õpetaja Anne- li Tolgile (**Võru** Tarbijate Ühistu segarühma juht). Anne rühm paistis silma hea tantsuväljendusliku- se poolest. Nimetasime ülevalatustel seda heatu- jurühmaks. Kummardus Helju Mürsepaale **Vast- seliinast** ja Maie Paule **Võrust**, Kärt Vuksile ja Nii- na Iissoonile **Valgamaalt** (segarühmade "Kakra" ja "Jandali" juhid).

Viimasena vaatamise üle Tartu maakonna ja linna tantsurühmi. Kui eelnevate pidude (1990. a. ja varem) ülevalatustel on olnud alati jutuks, et Tar- tus ja Tartumaal on vähe rühmi teiste linnade ja

maakondadega võrreldes, siis seekord Tartu linn ja eriti Tartumaa üllatasid vastupidisega. On tekkinud juurde terve hulk uusi tantsukollektiive. Väikeses **Puhjas** on tugev tantsutraditsioon tänu tublidele õpetajatele Kaja Kressile ja Vaike Podarile. Puhja Kultuurimaja segarühm Kaja Kressi juhendamisel jäi meelde ilusa, loomuliku tantsuma- neeri poolest. Paneb imestama, kust võtab see ta- luperenaine-peremees aega kogu tantsupeo re- pertuaar ära õppida ja teistele õpetada. Kes teda selleks sunnib?

Ma ei saa nimetamata jätta Aino-Regina Kans- veini (**Reola** nais- ja sega-rahvatantsurühma juht) ja Enn Madi (ansambli "Tarbatu" juht) head pikaajalist tantsutööd.

Tean, et on inimesi, kes arvavad, et suured tantsupeod on oma aja ära elanud, et uues ühis- konnas on tantsupidude vastu huvi väike. Sõnan- dan kindlasti väita vastupidist. Sest kuidas mui- du seletada seda, et tantsijaid, kes on kava ära õppinud, on isegi rohkem, kui Tallinn suudab vas- tu võtta. Ning mõnele rühmale paratamatu äraüt- lemine on ainus meele kurvaks tegev tõkatilik meepotti.

Üldtantsupeod on meie tantsijate pühad peod, need on peod, kus tantsijad saavad kokku tulla ja näidata, et meie oleme olemas, et me ei ole kuhu- gi kadunud ja et meid tuleb ikka juurde ja juur- de. Ma näen iga tantsija silmadest ja veendum ise üha rohkem selles, et meie üldtantsupeod on eestlastele saanud kauniks, juurdunud traditsio- niks, kus tantsijad saavad väljendada oma ühte- kuuluvustunnet ja et eesti rahvas ei ole ainult lau- lurahvas, vaid ka tantsurahvas.

Julgen Eesti Üldlaulupeo Direktsiooni nimel tä- nada kõiki tantsuõpetajaid, tantsijaid, kuraatoreid, sponsoreid, kõiki organisatoreid, kes on aidanud ja kes aitavad organiseerida meie XV üldtantsupi- du.

Tere tulemast kõigile meie suurele peole — XV üldtantsupeole!

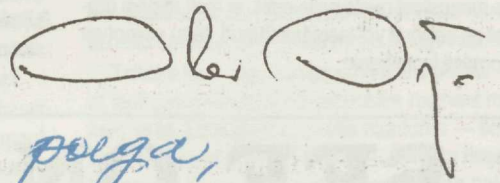
Diana Otsing,

Eesti Üldlaulupeo Direktsiooni spetsialist tantsu alal

Kõike pole võimalik inimesele õpetada -
midagi peab temas endas ka olema.

Armsad lapsed Tuumodan

Tere suud loubgu tähestest rõõmudest
ning südamed muretsegu tulevatest iludest

Laulis isa, laulab poega,
õnneks - kõge Eestimaa!

Lydia Pakula

Ettevõtte Eesti üldlaulupidu

oli rahvusliku arvamide üks tegevamaid
väljendusi. Meie laulupidu — hõrdkem
tada! Kui ta raob, võib muesti
minuda meie rahvasi. *Sto R. f. r.*

Ei tulnud ilma istemaie,
seina veeres seisamaie,
teelin laelee laskemaie,
teelin ilmale iloasi,
rahva meele lahuiseasi.

(Kanteletar)

V. Leikopu

Koos vilistlastega

Rapla segakoor «Cantus», nagu teisedki koorid, võtab osa laulupeost. Kuna kooril on palju üritusi, kus ei laulda ainult laulupeo laule, siis otsustasime iga kahe nädala tagant pühapäeviti teha laulupeo repertuaari õppimise proovi.

Raplas on ka mitmeid endisi «Cantuse» koori lauljaid, kes on mingil põhjusel, näiteks vanuse tõttu, pidanud jääma kooritööst kõrvale ega laula ka mõnes teises kooris. Otsustasime nemadki paluda laulma, et ühiselt laulupeost osa võtta. «Cantus» ja tema vilistlased õppisid selgeks kogu ettenähtud kava, sealhulgas ka missa, mis pakkus laulupeo tavapärase repertuaari hulgest lauljatele huvitavat vaheldust.

Kehtnas toimunud üldproovil jäi hr. Ants Üleoja Rapla maakonna kooridega väga rahule ja «Cantusel» on hea meel, et ka meil oli võimalik sellesse anda oma osa.

Tervitades, soovides laulupeo head korradaminekut

«Cantuse» dirigent
Linda Kardna

Hobusega tantsuproovi

Valgamaa äärel, Otepääst mõni kilomeeter Tartu poole, kauni järve kaldal asub Nõuni küla. Suplejatele on see paik tuntud puhta järvevee poolest, kultuurivallas teatakse Nõuni inimesi kui rahvatantsu hoidjaid. Nõuni naistantsurühma kroonika on veel kokku kirjutamata, kuid praeguse juhi Eha Ojavee sõnul on laulupeol käidud juba 1947. aastast.

«Varasematel aegadel on Nõunis olnud ka häid koore, kuid tänaseks on püsima jäänud vaid tants,» räägib Eha Ojavee. Ta on selle rühmaga, milles praegu on 13 tantsijat, seotud 1989. aastast. Peale selle juhendab E. Ojavee veel lasterühma ja ühte rühma Otepääl.

«Nüüd on maal isetegevust raske hoida,» lisab Nõuni kultuurimaja juhataja Maie Kõll, kes on selles ametis alles neljandat kuud. Vald siiski toetab. Tantsuproovidesse tullakse jalgsi, rattaga, autoga ja isegi hobusega, sest kevadeti ja sügisei on taluteed põhjatud ja neist ei pääse autoga läbi.

See on huvitav seik 20. sajandi lõpu Eesti külaelust. Kui kirevas rongkäigus märkate Rõngu rahvariites kergejalgseid neidusid, siis on need Nõuni tantsijad, kes oskavad trotsida pori, vihmast rääkimata.

M. Suvi

20. mail toimunud pressikonverentsil mainisid nii juubellaulupeo muusikajuht Kuno Arang kui ka üldtantsupeo kunstiline juht/pealavastaja Mari Agu piirkondade huigas, kus selproovidel näidati kõrget taset, Narva linna. See on olnud neile eriti meeldiv üllatus, kuna teatavasti selle linna elanikkonna ja ka peoletulijate põhiosa ei moodusta mitte eestlased. «Muusikalehe» palvel kirjutas meile ühe sealse peole tuleva kollektiivi juht.

Ületasime kõik raskused.

Mulle septembris tulid kultuurimajasse «Energeetik» neid 11. gümnaasiumist Tatjana Rätsevitš ja Olesja Mosjavko ja palusid end kirja panna segakoori osavõtuks Eesti juubellaulupeost. Segakoor polnud veel kogunenud ning me otsustasime ühiselt luua noorte segakoori. Linna noorus reageeris kiiresti. Tulid neid ja noormehed 11. gümnaa-

siumist, 12. keskkoolist, ülikoolist «Lex» ja tehnilistest kõrgkoolidest. Hakkasime innukalt peale.

Algul oli väga raske. Mitmed noored polnud varem üldse muusikaga tegelnud ja laulda praktiliselt ei osanud. Seejuures on laulupeo segakooride kava küllalt raske ja mahukas — 18 põhi- ja 3 lisalaulu. Pealegi veel eesti keeles. Algul oli raske lugeda teksti eesti keeles ja seda kokku sobitada partituuriga.

Kuid keegi ei läinud ära, vastupidi — noori tuli aina juurde. Neile meeldib ületada raskusi. See haaras meid kaasa.

Dirigendi jaoks oli see kõik väga huvitav, kuid seotud ka suure riisikoga. Algul ei osatud laulda *a cappella*, тонаalsusest kinni pidada. Hääleulatus oli väike, ei suudetud võtta kõrgeid noote, nūansseerida. Oleme harjutanud kolm korda nädalas, ka häälerühmade kaupa ja individuaalselt. Kõik tahtsid sõita Tallinna laulupeole ja raskuste ees põnnama ei lõõnud.

Ma kogesin rõõmuga, et tänapäeva noored inimesed on väga huvitav põlvkond, kes tahab ja suudab kõike ületada nii laulus kui elus. Nendega võib riskida ja tulemusigi saavutada.

Nüüd on laulud ära õpitud ja ülevaatusel jäädi meiega rahule. Kuid ma tean, et täiusest oleme me veel kaugel. Jätkame laulupeo programmi viimistlemist kuni peoni välja, et laulda seal tõepoolest kõrge tasemel.

Kogu selle pingelise töö kõrval oleme ära õppinud ka venekeelse, küllaltki nõudliku programmi Glinka, Tšaikovski, Schuberti ja Mozarti teostest, samuti üliõpilashümni «Gaudeamus» ladina keeles.

Oleme esinenud 11. koolis, Narva kindluses, kultuurimajas «Energeetik» ja pidanud ka oma noore koori esimese üliõpilaspulma.

Jelena Soomelaine.

Narva noorte segakoori dirigent
Jelena Soomelaine on sündinud 1928. a. Jekaterinburgis professionaalsete muusikute perekonnas. Tema isa A. Dolgušin on töötanud Moskva Riikliku Konservatooriumi professorina, hiljem Tartus «Vanemuise» teatri peadirektorina. Tema on pianist, õde «Vanemuise» balletiarst.

J. Soomelaine lõpetas 1954. a. Tallinna Konservatooriumi koorijuhi erialal, töötas 1955–57 Tartu vene koolides õpetaja ja dirigendina, 1957. aastast elab ja töötab Narvas, on olnud Narva vene kooride üldjuht, 1974. aastast juhatanud põhiliselt kultuurimaja «Energeetik» segakoori. Korduvalt autasustatud, sh. 1992. a. Eesti Heli-loomajate Liidu poolt eesti muusika prepägeariivise eest. Eesti Koorihingu asutamisest peale on selle juhataja liige.

Kalev ja Linda

Tänavuse tantsupeo süžee on võetud «Kalevipoja» esimesest laulust — Linda ja Kalevi pulmad. Peategelaste nimed on ehtsad — Kehtnast pärit Tallinnas majandustehnikumi lõpetaja Linda Kaljas ja Tartu Ülikooli õigusteaduskonna II kursuse tudeng Kalev Sakjas, pärit Põltsamaalt — niisii iga-ti moodsate erialade inimesed. Ainult nimed pole moodsad — «Kalevipoja» nimed pole tänapäeva Eestis popid. Kuna tantsupeo juhid taotlesid nimede ehtsust, polnud konkurss eriti suur. Tundsime huvi, kuidas tantsupeo peategelased said endale sellised arhailised nimed. Linda Kaljas ütles, et isa pani ja seejuures mitte ema nime järgi. Ema nimi on tal hoopiski Mare. Kalev Sakjasel on onude nimed «Kalevipojast» — Olev ja Sulev. Ainult eepose kõige kangema mehe nimi oli puudu. Selle sai Olevi ja Sulevi õepoeg.

Ei saanud värvast tantsuplatsile

Viljandimaa laulu- ja tantsupidu peeti 28. mail. Vaatamata sügiseselt vingele ilmale, kuid oli siiski oodatust lahjem.

Proovide ajal lahistas vihma, lõdisevad tantsulapsed olid kui märjad kassipojad. Lageda taeva alla, trepiastmetele kogunenud lauljate ja pillimängijate hääled kadus vahetevahel tuulemühinasse. Esinejatest publik limpsis külmetades suhkruvatti. Ei paistnud olevat sisemist tuld ja ühist rahvustunnet, mis soojendaks.

Tõeline puant ootas peolisi rongkäigu lõpul (filmikunstis oleks see pahaendeline sümbol), kui kolleegi korraldaja hooletuse tõttu jäi tantsupeo platsi — staadioni — peovärv suletuks. Leidlikult lahendas olukorra orkester, kes pärast mõneminutilist ootust jätkas lõbusat marssi ning peolised suundusid külgvärava poole, mis õnneks oli avatud. Vähesed rongkäigu jälgijad said suutäie naerda ja läksid laiali.

Nähtud analüüsidest tekkis üldistus: iga hinnaga ühislauuline ei vaimusta enam kedagi. Elu on muutunud, muutunud ka inimesed.

Maakondade ja linnade kultuurijuhtidel ta suks rohkem nõu pidada professionaalsete muusikute, just dirigentidega, kes tunnevad ja teavad nii oma kollektiive kui ka üldist kultuurisituatsiooni.

M. Tamme

Laulupidu Eesti Televisioonis

18. juunil kell 17.00 algab otseülekanne laulupeotule süütamise tseremoonial Tartus, kell 18.45 antakse saates «Tartu laululava taassünd» ülevaade uue laululava ehitamise käigust, kell 18.55 järgneb otseülekanne Tartu juubellaulupeo ajalooliselt kontserdilt.

Sellelt kontserdilt salvestab Eesti TV ka 135-minutilise videokasseti, mis tuleb müügile pärast 25. juunit.

24.—30. juunini antakse eestrisse tsükkel «EELKÄIJAD» — ETV videoarhiivi materjalidel põhinevad saated eesti koorimusika suurkujudest, tänaste laulupeo üldjuhtide eelkäijatest — Tuudur Vettikust, Jüri Varistest, Heino Kaljustest, Arvo Ratasest, Gustav Ernesaksast. Samasse tsükklisse kuulub ka mälestussaade Ullo Toomist — «Tantsutaati meenutades».

Laulupeotule teekonnast läbi suvise Eestimaa saab osa ka televaataja — 21. juunil 1. juulini on ETV kavas iga õhtul 5—10-minutilise reportaaz «Peotule teekond».

XV üldtantsupeo ülekanne Tallinnast «Kalevi» staadionilt on ETV kavas 1. juulil kell 19.00.

Laulu- ja tantsupeoliste rongkäigust algab otseülekanne 2. juulil kell 16.30.

Üldlaulupeo I kontsert on otseülekanne eestris 2. juulil algusega kell 19.55.

Üldlaulupeo II kontserdi otseülekanne algab 3. juulil kell 13.55.

Kõigist ülekanetest teeb ETV ka videosalvestuse. Neid motive kasutatakse ka välismaa jaoks valmistatavas filmis Eestist.

Ela Tomson,
ETV laulupeoprojekti juht

Eesti koorid juubelilaulupeo eel välis- ja kodumaal

Intervjuu ANTS ÜLEOJALT

Hr. Üleoja, Teie abikaasa ja Teie sõit kevadel Kanadasse oli seotud ettevalmistustega juubelilaulupeoks. Kas Te võiksite sellest lähemalt rääkida?

Võib ikka. Meid seob Roman Toiga ja tema «Estonia» kooriga päris pikaajaline sõprus. Neli aastat tagasi, eelmise laulupeo eel, olin ma seal ka tööl ja aitasin laulupeorepertuaari viimistleda. Täpselt sama olukord on ka praegu. Ta kutsus meid mõlemaid. R. Toi arvas, et uuema repertuaariga oleme me siin, Eestis, paremini kursis ja võib-olla saame näpunäiteid anda. Tegime koorikoosseisuga mitu proovi ja töö lõppes piduliku kontserdiga, mida me tegime kolmekesi — Roman Toi ise juhatas ka. See oli täispikk kahe poolega kontsert, milles kanti ette suur osa laulupeo repertuaarist pluss mõningad lisalaulud. Kontserdil oli kaastegev koori vähendatud koosseis — nn. kammerkoor. See laulupeorepertuaari ei laulnud. Kõigile neile lugudele, mis siin laulupeol lähevad saatega, oli ka seal olemas saateorkester, mis koosnes väga heast puhkpilliansamblist pluss kaks süntesaatorit ja mõned lisapillid. See kujunes nende jaoks väga silmapaistvaks sündmuseks.

See koor on pagulas-Eesti kooridest üks kõige suuremaid ja kopsakamaid oma taseme poolest.

Kui suur?

70-liikmeline. Niisugune, mida meil enam peaaegu polegi. Meil on mindud väiksemate kooride suunas.

Koori koosseis on igas mõttes kirju. Vanuseline skaala on suhteliselt suur — on noori ja eakaid inimesi. Nagu meilgi hakkab praegu olema, on inimesed väga tööga seotud ega saa regulaarselt proovis käia. Need, kes tegelevad suurte äriasjadega, pole iga proovi külastajad, vaid käivad vastavalt võimalustele.

Selle koori jaoks on laulupeole tulek suur, püha asi, millesse suhtutakse äärmiselt suure tõsidusega. Repertuaar on õpitud nende võimaluste ja võimete piires nii ära, et neil pole mitte millegi pärast häbeneda. Tõsi, mõned asjad käivad üle joo. Nendega on palju tood ja tegemist ja nendega nägime me seal

ka palju vaeva. Aga laulud olid siiski niisuguses seisus, et me saime neid kontserdi kavva lülitada.

Peab eelkõige kiitma Roman Toid, kes on koorile püüdnud laulupeo vaimsust sisse süstida. Ma olen kuulnud, kuidas ta koori ees laulupeost rääkis. Suur osa koorist oli eelmisel laulupeol siin, nii et see pole neile võõras asi. Koos nootide õppimisega käis koori psühholoogiline ettevalmistamine. Nad leiavad, et neile on siitulemine suur au ja nad võtavad asja väga tõsiselt.

Nad olid väga üllatunud, kui me ütlesime, et «Eesti missat» võib noodist laulda, see ei pea olema peas. «Kuidas, meie oleme selle kõik pähe tagunud,» imestasid nad. Nemat on seisukohal: kui ma tulen Eesti laulupeole, on mul repertuaar nii selge, et ma nooti enam ei kasuta, laulan peast, saan jälgida dirigenti. Toredaid plusspooli on sellel kooril väga palju.

Millised on harjutamistingimused?

Koor töötab Toronto linna keskel Peetri kirikus — see on eesti kirik, ehitatud cestlaste poolt 60-ndatel–70-ndatel aastatel. Kiriku keldrikorrus koosneb mitmest saalist, on eraldi ruumid mitmesuguseks seltskondlikuks tööks. Seal on võimalik harjutada küll terve kooriga, küll grupiviisi. Võib suure peogi püsti panna — on oma köök ja lauanõud.

70 inimest. Eestlaskond on ju seal hajutatud. Kui kaugel nad käivad laulmas?

Kõige kaugemad lauljad — 5–6 inimest — on Hamiltoni linnast, mis on Torontost 100 km kaugusel.

Toronto linn ise on ka väga laiali pillutatud, koosneb satelliitlinnadest, mis on keskusest küllaltki kaugel. Ma vaatasin aadresside järgi koori nimekirjas, et satelliitlinnadest on kooris väga palju lauljaid.

Sellest hoolimata harjutab koor 2 korda nädalas. Me teame, et Soome kooridki ei harjuta 2 korda nädalas — üks kord käiakse koos, rääkimata Eesti pagulaskooridest Rootsis ja mujal. Aga «Estonia» koor leiab, et üks kord nädalas harjutamine ei vii asja edasi. Kui, siis vähemalt 2 korda. Praegu nad jaksavad seda teha.

Pealegi kui kõik ei saa alati kohal käia.

ANTS ja ENE ÜLEOJA ning ROMAN TOI «Estonia» koori ees.

Jah, see on lausa hädavajalik. Eesti kogemused näitavad sama. Mõned Eesti koorid on püüdnud minna selle peale — teeme üks kord ja väga hästi. Ega ikka ei kipu välja tulema. Lõpuks minnakse vana juurde tagasi. Selgub, et nädalaga on jõutud palju ära unustada — hakkad jälle otsast peale.

Agas milline on nende mittelaulepeone repertuaar? Meie lehte on tulnud paar niisugust seisukohavõttu, et käesoleva laulepeo repertuaar on niivõrd komplitseeritud, et seda ei saa kasutada seltskondlikul laulmisel. Kas seal on laulepeo repertuaar ja tavaline repertuaar täiesti eraldi? Kas seal oli ka selle üle kurtmist?

Ei, lausa kurtmist me seal ei kuulnud. Pärast Eestimaal ringi sõites olen küll korduvalt kuulnud ütlemisi, et laulepeorepertuaar on väikestele kooridele liiga raske ja palju on olnud pessimismi seoses «Eesti missaga». Toronto koor oli selle tervikuna ära õppinud ja kolm osa kanti kontserdil ette koos orkestriga.

Tõsi, ka nende jaoks on mõned laulepeo repertuaaris olevad lood veidi ülejätkäivad ja sellised, mida ei saa igasugustel kontserditel kasutada. Sellest lähtudes tahangi öelda, et nii palju, kui ma selle koori käekäiku tean ja kavasid olen näinud, esitavad nad kontserditel põhiliselt eesti muusikat, Kanada ja üldse Ameerika heliloojate lugusid on kavas vähe. Kui ma selle kohta ükskord hr. Toilt aru pärsin, ütles ta, et — nii kahju kui sellest on — Kanadas puudub oma koorikultuur ja väga raske on Kanada heliloojate teostest leida üldse koorimuusikat, veel raskem aga sellist, mis sobiks taidluskoorile.

See eesti heliloojate loomingu juurde jäämine tähendab ilmselt sedagi, et lauldakse põhiliselt eesti publikule, kuigi R. Toi on korduvalt rääkinud, et on olnud palju esinemisi rahvusvahelise publiku ees seoses igasuguste konverentside ja sümposioonidega, kuhu neid on kutsutud.

Agas siiski laulepeorepertuaari n.-ö. kasutegur, võimalus seda korrata.

Sellest seal juttu polnud. Aga kui me võtame Eesti koorid, kellel on igapäevane kontserdielu, siis juubelilaulepeo kavas on ka palju seda repertuaari, mida saab korduvalt kasutada. Esimese laulepeopäeva kava on vaimuliku kallakuga, nagu ta oli 125 aastat tagasi. Samal ajal on praegu meie kooride ühed tihedamad esinemiskohad kirikud üle Eestimaa, kus saab laulda küll Tobiase «Eks teie tea», küll Sisaski «Eesti missat» jne. Niisiis ma ei ütleks, et laulepeorepertuaar on midagi sellist, mida enne ja pärast laulupidu ei saa kasutada.

Ma arvan, et siin on üks teine segav tegur. Kui aasta otsa on tegeldud intensiivselt laulepeorepertuaariga, on lauljad ja ka kuulajaskond neist lauludest tüdinud. Seetõttu jäävad need laulud kooride kavades tükiks ajaks kõrvale. Mõnikord on mõni laul neli-viis aastat pärast laulupidu varjusurmas ja siis tuleb kuskil jälle päevavalgele, ka laulepeokavas.

Kas see oli varem ka niimoodi?

See on alati olnud niimoodi, nii palju kui mina olen olnud laulupidudega seotud.

Ma olin esmakordselt laulepeol 1955. a., aga laulepeo üldjuhi puldis olen ma olnud 1975. aastast — täpselt sama probleem. Osa laulepeolaule kaob, kuna nad on muusikaliselt väheväärtuslikud, aga head lood ilmuvad mõne aasta pärast jälle välja.

On kerkinud ka küsimus, kas ei oleks võimalik neid laulepeo laule lihtsamaks arranžeerida, et nad oleksid ka laulepeo vaheaegadel seltskondlikus elus lauldavad?

Mõned näited on selles olemas. Näiteks Lüdigi «Koit» on originaalis 7-hääline. Eelmise laulepeo ajaks tegi Harald Siik sellest korraliku 4-häälse seade, mis on kättesaadav ka 20-liikmelisele pisikesele külakoorile. See on üks väheseid näiteid. Kuid mõte poleks paha. Kahjuks on seda vähe kasutatud. Minul poleks selle vastu midagi, et keerulisem laul oleks väikestele koorile vastuvõetav: ei saa jagada 3 meest ei tea mitmeks hääleks.

Muidu on küll niimoodi, et kus on kolm eestlast koos, seal on 5 arusaamist, aga viit häält on kolmel eesti mehel raske teha. Just meeskooridel on seda kurtmist kõige rohkem.

Mina tegin proove segakooridega, ma olen pandud segakooride üldjuhiks, seetõttu ei riski ma meeskooride kohta kindlat seisukohta võtta. Aga niipalju kui mina tean, tuleneb meeskooridel põhiline kurtmine sellest, et mitmete ühendkooride laulude puhul, kus meeskoori lauljad peavad laulma segakoori tenorit ja bassi, tekib olukord, kus meeskoor seda laulu naiste abita ette kanda ei saa. See on tõesti õppimine üheks korraks. See tekitab tõrksa meeleolu. Ja neil on õigus.

Agas püüdnud aru saada ka inimestest, kes seavad laulepeo kava kokku. Me oleme püüdnud selle poole, et ühendkoor laulnud kõlaksid paremini, puhtamalt ja selgemalt. Oleme lookenud sellele, et iga kooriliik laulab seda lugu oma 4-häälses seades. Kokku tuleb see üks enneolematu paljuhäälsus, palju soogast, sügast. See oleks lauljatele suupärasem, aga kunstiline tulemus oleks kehvem. Seetõttu on mindud kvanteedi nimel niisugusele teele, mis lauljates tekitab mõningaid vastuväiteid.

Kas see ei too kaasa tendentsi, et mees- ja naiskoorid muutuvad lõpuks segakoorideks?

Ma ei tea ühtegi näidet, kus meeskoor ja naiskoor oleksid selle repertuaaripoliitika tulemusel segakooriks ühinenud.

Kas Te võite midagi veel öelda eesti kooride kohta väljaspool Eestit?

Mõningad andmed mul on. Ma tean, et Torontost tuleb laulepeole veel sealne eesti meeskoor umbes 36-liikmelises koosseisus. See on suhteliselt elujõuline koor, kuigi aastad kipuvad kallale. Aga nad on siiski võimelised iseseisvaid kontserte andma, mida nad ka päris agaralt teevad. Mul on nendega päris head suhted, tunnen hästi dirigenti ja laulumehi. Torontos on üldse 5 eesti koori.

On mõningaid andmeid ka Rootsi eestlaste kooride kohta. Mul on jäänud selline mulje, et Rootsis on olukord kehvem kui Kanadas eestlaste hulgas. Rootsis on mitmed meeskoorid tegevuse lõpetanud või lõpetamas — vanus kipub peale.

Kas Rootsis käib siis rootsistumine kiiremini kui Ameerika mandril amerikaniseerumine ja kanadaseerumine?

Ma ei julge koorilaulu põhjal järeldusi teha. Tean, et aastaid tagasi oli Stockholmis eesti noorte segakoor, mis käis isegi korra Tallinnas esinemas. See oli täiesti arvestataval tasemel koor. Oli tunne, et nüüd tekib uus elujõuline seltskond, kelle ümber hakkab koonduma rahvast ja see hoiab seal midagi püsiti. Nüüd selgub, et see koor on oma tegevuse lõpetanud — need noored on rännanud mööda maailma laiali.

Kas mõni noor on Eestisse tagasi ka tulnud?

Selle koori põhjal pole mul küll ühtki näidet tuua.

Kas Kanadas oli ka see kurtmine, mis meil Eestis kostab: kui on üldlaulepeo kava õppimine, ei jää millekski muuks enam võimalust?

Eks see kipu seal ka niimoodi olema. See on ikka olnud eesti kooride, eriti väiksemate, üldine probleem. Võib-olla see kord eriti, sest laulepeorepertuaari õppimine jäi kõik viimase aasta peale — kogumikud jäid hiljaks ning repertuaar on natuke raskem. Võib-olla mõned suuremad, elujõulisemad koorid suudavad midagi muud ka teha.

Kas järgmisel laulepeol püüate neid negatiivseid momente vältida?

Niipalju kui mina olen olnud laulupidudega seotud, on see probleem igihaljas. On küll planeeritud, et kaks aastat varem peab repertuaar lauljatel käes olema. Selle kahe aastani pole peaaegu kunagi jõutud, hea, kui poolteiseni — repertuaari koostamise, kinnitamise, trükkimise jne. karussell on pikk.

Seekord oli aga lugu õige hull. Olime seetõttu sunnitud tegeema eelproovide kahe vooru asemel ainult ühe: sügisene voor oktoobris–novembris kukkus lihtsalt ära — polnud midagi kuulata.

Eks me järgmine kord püüa asja parandada. Aga oma pikaajalise kogemusele toetudes ei julge küll praegu vekslit välja anda, et saavutame radikaalse läbimurde.

Küsitles
H. VAINU

Et järgmine "Muusikalehe" number ilmub augustis, saab "Ajakirjandusleht" osakondades LEHTE TELLIDA II POOLAASTAKS 15. JUULINI. Muuhulgas jätkame eelmises numbris alanud Ines Rannapi pikemat järjejutu tänaste eesti muusikakuulsuste kooliaastatest ja -vempudest.

"Muusikalehe" indeks on endiselt 69866. Tellimishind KAHEKS KUUKS 5.50, AASTA LÕPUNI 14 KROONI. Tuleb odavam kui üksikmüügist ostes. Pealegi pole mõnedes Eestimaa paikades meie lehte üldse jaemüügil.

Küll olid laulupeolised 1923. a. viisakad

Üks minu ilusamaid noorusmälestusi on seotud 1923. aasta, Eesti Vabariigi aegse esimese laulupeoga. Olin siis 20-aastane, laulsin "Raudami" segakooris. Tollal veel praegust lauluväljakut polnud, pidu toimus Rohelisel aasal, mis asus Kadrioru luigetigi taga, praeguse Vilde muuseumi ümbruses.

Peadirigent **Anton Kasemets oli väga nõudlik mees**, laskis proovis aina korrata, kui oli väikene vigas sees. Ette oli nähtud kolm üldproovi. Teine läks viletsamini kui esimene, kolmas enam-vähem korda. Kasemets küsis, kas oleme väga väsinud või suudame neljandagi proovi teha mõne raskema laulu osas. Olime nõus, tegime.

Küllap oli sellest kasu. Mäletan hästi, kui laulupeol Miina Hermann (Härma) "Nooruse unenägu" alguses dirigendi järsu käelligutuse peale kätteõpitud otse prahvatasime "Noor olla...". Publik just nagu võpatas. Korralikult tuli välja ka R. Tobiase raske "Eks teie tea". Aga kui "Karjase laulus" tegi koor tillukese üleemeeliku muudatuse tekstis, siis publik naeris ja dirigentki muigas.

Selliseid asju tuli vahetevahel ikka ette. Muigama pani, kui "Raudami" kooris oli minu kõrval Eesti Pangas töötav neiu oma asutusest nii sisse võetud, et "see on eesti laul" asemel tuli mõnikord tema huulilt "see on Eesti Pank". Ausalt öeldes ajas naerma ka teine üldjuht, temperamentne Juhan Simm, kes vehkis kätega liiga palju ja hoogsalt.

1921

1993

Laulude autorid kutsuti välja oma laule ka ise juhatama. Hallipäist Aleksander Lätet aidati tõusta dirigendipulki. Meeles on, kuidas ka juba hallipäine ja hallis kleidis Miina Härma tõstis aeglaselt ja sujuvalt paksud käed, alustades oma "Ei saa mitte vaiki olla" juhatamist.

Palju oli esimesel laulupeol vabas Eestis isamaalisi teoseid, mida me innukalt laulsime. Lõpuks kordasime koraali "Kalla, kallid isa käsi" ja pealtvaatajad laulsid kaasa.

Publiku esireas olid Inglise mereväelased — kõik pikad, sihvakad poisid. Aplodeerisid nad taktis.

Varsti pärast seda laulupidu läksin maale mehele. Mõnest hilisemast laulupeost olen ka osa võtnud, kuid ainult pealtvaatajana. Neist pole ükski jätnud nii südameilku, kodust tunnet kui 1923. aasta laulupidu. Küllap ka sellepärast, et osavõtjate arvu kasvades on suurenenud trügimine. 1923. aasta laulupeost on aga eriti meelde jäänud **publiku äärmine viisakus**. Kuhu ka lauljämärgiga inimene tahtis minna — mõne kioski juurde või WC-sse —, igal pool anti teed, öeldi: "Minge teie enne." Isegi piinlik oli meid mööda laskvate vanemate inimeste ees.

Oleks kena, kui taasiseseisvunud Eesti esimesel üldlaulupeol oleksid inimesed ka nii viisakad.

Kandsin tollal nime

Alma Jänes

Mai 1994

«Kuresoost» lauluväljakuks

Esimene laululava, mis mõnetigi oli praegusele, 1960. a. püstitatule eeskujuks, ehitati arhitekt K. Burmanni kavandi järgi 1928. a. IX üldlaulupeoks. Siis pandi alus ka praegusele statsionaarsele pinkidega lauluväljakule, mille alumine osa oli varem tööline soo. See töö tehti ära erakordselt kiiresti — 50 päeva jooksul. Ajalehtedes olid ilmunud kõikvõimalikud kuulujutud peo organiseerija — Lauljate Liidu — saamatusest ning et koguni riigivanem ise käinud süllapuuga platsi otsimas. Lauljate Liidu andmeil oli tegemist juriidilist laadi raskustega väljaku kättesaamise ning selle kasutuselevõtmise tingimuste osas.

Fotol lauluväljaku alla mineva "kuresoo" kuldendamise.

Laulupidudel on olnud ilusaid, koomilisi ja ka nukramaid momente

Minu esimene teadlik laulupidu oli Eesti Vabariigi viimane enne suurt sõda. Selle ettevalmistus algas meie peres varakult. Ema laulis kooris, oli vaja uusi rahvariideid. Need olid tollal väga popid Mustjala rõivad. Ema ise kodus seeliku kanga. Minagi aitasin pluuksi tikkida. Peole läksime kolmekesi uutest riietest. Ju need linakad tüdrukud hakkasid silma ka meie presidendile Konstantin Pätsile — ta tuli meie juurde, vestles. Mälestuseks jäi meile pilt koos presidendiga, mis aga kahjuks hävis sõja ajal.

Ka esimene laulupidu pärast sõda on jäänud meelde. Mul endal veel koori polnud, õppisin. Mind pandi koorijuhiks-

instruktoriks. Esimene töö oli Kiviõlis lastekooriga. Rong saabus Kiviõlli õhtul, proov aga oli hommikul. Hakkasin otsima õomaja. Pika otsimise peale pakuti mulle ühes võõras-temajas vaba koht — laias voodis koos võõra meesterahvaga. Ei jäänud muud üle kui läksin kooli, magasin selle öö füüsikakabinetis laual. Hommikul algas proov — mõnus oli.

Sellest ajast peale olen olnud aktiivseks tegelaseks kõikidel laulupidudel. Olin Haapsalu Pedagoogilise Kooli muusikaõpetajaks. Seal oli mul nais- ja segakoor, peale nende veel Kultuurimaja naiskoor.

Ilusaid mälestusi on seoses rajoonide laulupidudega. Neid oli vaat' et igal aastal ja me oleme oma kooriga läbi käinud pea terve Eestimaa koos laulu ja naljaga. Igaks reisis saime juurde ühe lisapäeva matkadeks.

Suurima elamuse on mulle jätnud 1969. a. juubelipidu. Mul on veel praegu kõrvus V. Tormise avakantaat. Ma istusin väljakul ja kui too hiigelkoor alustas «Kuulata!» kajad see vastu väljakult. See kantaat laudis suure vaimustusega ja hingest. Parem laulu pole siiani laulupidudel olnud. Kuigi õppimisega oli vaeva, oli tulemus hilgav.

Tollel laulupeol juhtus minuga tore, lausa südantsoojendav intsident. Enne peo algust kogunesid koorijuhid — esindajad kellatorni juurde, et minna koos akendele tuld vastu võtma. Kellatorni juures oli julgeoleku staap, kaitseks miilitsamehed tervelt tolaeagelt Venemaalt. Kuigi ruum koorijuhidele oli väike, oli meil hea olla. Mina oli üks lühemaad. Küllap ma tundusin kergesti taltsutatavana. Tuli miilitsamees ja haaras seljatangant kraest kinni, et «ohtlik element» viia sinna, kuhu vaja. Läheduses olid aga **Mahtra mehed võimsate kaigastega**. Märganud, mis minuga juhtus, lähenesid nad väärriikalt, kaikad püsti — vaene miilitsamees pages kiiresti. Hea oli tunda meie rahva ühtsust, rahulikkust, kindlameelsust.

Ja viimane laulupidu. Mul oli seljas Lihula lilleline seelik, kaelas rahadega keed. Tuli juurde üks **jaapanlaste** rühm, hakkas pärima, kust saadud ja mis riided. Uurisid mu kaelarahasid. Leidsid Lenini, Tartu Ülikooli ja veel muudki, puudusid aga Jaapani rahad. Hakati oma rahakotist otsima suuremat münti, mis sobiks kaela panna. Leitigi. Nüüd on mul ka jaapanlastelt münt.

Palju ilusaid, koomilisi ja ka nukraid momente on läbi elatud igal laulupeol. Küllap kõik osavõtjad on neid kogenud. Aga kõigest hoolimata on need suurpeod olnud meie eestluse edasiviijad, innustajad, ka jõuandjad. 1994. a. laulupidu on üle hulga aja jälle vaba Eesti oma pidu. Andku see rõõmu, julgust, elutahet.

Aade Nurme
Haapsalu

Juubelilaulupidude vahel Tartus ja Tallinnas möödub 26. juunil 95 aastat paljudel laulupidudel kõlanud laulude looja ning ka laulupeo üldjuhiks olnud professor **Riho Pätsi** sünnist. Ta oli ka meie koolimuusika rajaja ja õpetajate õpetaja, muusikakriitik ja uurija. Vaevalt, et Eestimaal leidub inimest, kes poleks kokku puutunud R. Pätsi heliloomingu või pedagoogilise pärandiga, olgu see siis tema laste- ja koorilaulude, koolilaulukute, klaveriõpikute, klaveripalade, lasteoori või mahukate monograafiate näol. Pääkimata nendest muusikaõpetajatest, kes temalt õpetust saanud, küll Tallinna Õpetajate Seminaris, Pedagoogikumis, Konservatooriumis ning Pedagoogilises Instituudis. Neid on aukartustäratavalt palju.

R. Pätsi pedagoogitalendist annab tunnistust tema juba 1923. a. alanud ajast kaugele ette ulatuv tegevus muusikaõpetajana ühes Eesti tollases moodsaimas, äsjavalminud Tallinna 21. Algkoolis. Tundub lausa uskumatu, et 6-klassilise algkooli 160-liikmelise lastekoori ning täiesti omanäolise 60 mängijaga plokkföödi- ja löökpilliorkestriga, kus õpilastena on musitseerinud T. Alango, M. Bormeister, V. Ohakas jmt., on võimalik ühe õppeaasta vältel esineda enam kui 15 korral, sealhulgas raadios ja «Estonia» kontserdisaalis. Ning vaid pärast lühikest õppimist ja suure menuga nii täiskasvanute kui laste hulgas. See sai sündida vaid tänu R. Pätsi hästi läbimõeldud laulutundidele ja aktiivsele klassivälisele musitseerimisele. Orkestriseaded tegi R. Päts ise, kasutades lähtematerjalina eesti rahvaviise, Griegi, Bartóki, Händeli jt. palu.

Pillidega ei olnud tolgi korral lugu parem kui tänapäeval — koolile telliti Saksamaalt paarikümmend pilli. R. Päts meenutab oma seni käsikirja jäänud mälestustes: «Neid õpilastele tutvustades selgus, et õppimisest osa võtta tahtjate arv ületas kaugelt võimalused. Kuna Saksamaalt tellitud pillid olid võrdlemisi kallid ja nende ostmiseni ei küündinud õpilaste vanemate rahakott, siis näitsin pillikomplekti noorele pillimeistrile A. Kristalile. Ta uuris seda põhjalikult, kaalus võimalusi, mõttes ja arvutas ning otsustas oma töökojas neid pille soodsas hinnaga valmistama hakata. A. Kristal mässas seni, kuni pillide vajaliku puhtusega häälestus rahuldas... Mis puutub erialasesse töösse, siis pidin rohkesti nuputama, et seda võimalikult eluliselt teha. Esmakordselt Eesti koolis hakkasin rakendama improvisatsioonilist helitõlgimist rändnoodi järgi, samuti rütmilis-meloodiliste variatsioonide moodustumist antud teemal, mis ka õpilastele märgatavalt huvi pakkus ja häid tagajärgi andis.»

Ongi nii, et R. Pätsi pedagoogiline tegevus on juba selle algaastatest peale olnud tihedalt seotud otsingute, eksperimentide ja meetodika täiustamisega. Kõige selle juures on ta alati muusikaõpetuse lähteks pidanud muusikaarastust ja musitseerimislusti, mitte aga tegelemist tehniliste ja teoreetiliste probleemidega. Avatus kõigele uuele ja loov suhtumine töösse viis teda enesetäiendamisele paljudesse välisriikidesse — Saksamaale, Itaaliasse, Austriasse, Inglismaale, Poolasse, Tšehhoslovakkiasse, Soome, samuti Nõukogude Venemaale, kus ta avastas ka D. Šostakoviči loomingu. K. Leichterit sõnul oli R. Päts 30. aastail «eesti muusikuist kindlasti kõige paremini kogu maailma muusikaelust informeeritud».

30. aastate algul tutvus R. Päts Soome muusikapedagoogi ja helilooja Siu-koneni relativise noodilugemise meetodiga, mille ta kohe võitis lähema uurimise alla ja asus seejärel oma koolitööd resoluutselt ümber korraldama. Ta rajas selle «Toonika-Do» meetodile ja asus seda ka agaralt propageerima. Tuli ette kurioosumeid. Nii meenutab R. Päts üht seminari muusikaõpetajatele, mis toimus Raua tänava koolis. Seminari teemaks oli «Toonika-Do» meetod: «Mitme päeva jooksul tutvustasin õpetajatele «Toonika-Do» meetodit ettekannete ja praktiliste tundide abil. Seminari viimasel päeval toimus arutelu. Olin kindlalt veendunud, et nüüd on kõigile hästi selge, mis on üleüldse «Toonika-Do» meetod ja kuidas seda kasutada. Minu illusioonid purunesid aga sedamaid, kui üks vanem meesõpetaja sõna võttis ja minult kogu õpetajaskonna ees küsis: «Härra Päts, te selgitasite meile küll, et do-d võib asetada igasugusele kõrgusele, nii joonte peale kui ka vahedesse, mis meile ka hästi selgeks sai. Aga üks do päris asukoht on ju ikkagi all, esimesel abijoonel?»

Tegelikult tuli selle uuendussuunaga kaasa rohkelt õpetajaid, erilist hoo- gu lisasid R. Pätsi ja E. Mesiäineni meetodilised juhendid ja näidistundide konseptid 3.—6. klassile J. Käisi toimetatud sariteoses «Uusi teid algõpetuses».

1946. a. kutsuti R. Päts Pioneeride Palee lastekoori peadirigendiks. Selle ideega tuli välja tollane Rahvakomissaride Nõukogu esimehe asetäitja Nigol Andresen. Ta tegi R. Pätsile ettepaneku luua esinduslastekoor «Vabariikliku Lastekoori» nimetuse all. R. Päts: «Organiseerisin siis peagi 100-liikmelise koolidevahelise lastekoori, kutsudes enda abilisteks V. Toominga, L. Väinmaa ja A. Tamme. Hakkasime üldlaulupeoks ette valmistama. Kavas olid tol-

le aja kohta võrdlemisi nõudlikud laulud, nagu M. Saare «Hiir hüppas» ja «Tihase mäng», M. Härma «Lauliku lapsepõlv» jt., millega lapsed üle ootuste hästi toime tulid. Ühendlastekoor sai kuulajaskonna keskse tähelepanu osaliseks XII üldlaulupeol, kus lastekooride üldjuhiks olin valitud. Minu lauludest sai tähelepanu osaliseks «Lepalind» naiskooridele A. Karindi, «Ühte laulu tahaks laulda» ühendsegakooridele T. Vettiku ja «Jaan läeb jaanitulele» meeskooridele G. Ernesaksa juhatusel. Üldse laulupidu möödus hoogsalt ja avaldas nii organisatsiooniliselt kui kunstiliselt imeteldavat tähelepanu, eriti väljastpoolt sissesõitnud külalistele. Meid kui üldjuhte autasustati ja ühtlasi paluti aukülasena osa võtta Moskva linna 800. a. juubelipidustustest.»

Varsti pärast selle peo järellainetusi algas XIII üldlaulupeo ettevalmistamine, milles R. Päts taas aktiivselt kaasa löi. Seks puhuks korraldatud lauluvõistlusel sai auhinnalise koha R. Pätsi «Laul mesilastest», mis ka laulupeo kavva võeti.

R. Päts on eriti palju kirjutanud lastele. Aasta tagasi ilmus «Koolibri» väljaandel üks tema viimaseid lastelaulukogumikke «Tinker-tanker, lauluvanker», mida iseloomustab autorile omane ere karakterisus, lastele lähedane temaatika ja meloodilisus. R. Päts on oma mälestustes «Oh seda endista eluda» väga südamliselt ja siiralt põhjendanud oma suhtumist lastele looduses: «Minult on nii mõnigi kord küsitud, millest see tuleb, et olen kõige enam just väikelastele muusikat loonud. Näib, et teisiti see justkui ei saakski olla! Olen ju kaua aega töötanud koolides muusikaõpetajana, niisiis rohkelt laste seas viibinud. See töö on mulle meeldinud ja ka lapsed on mulle alati meeltnööda olnud. Ka on minult küsitud, miks olen valinud oma laulude aineks rohkelt loomakesi, linnukesi ja lapsi nende keskel. Ma arvan, kes meie seast ei armastaks loodust, eriti kevadist ja suvist, kus kõik ümberringi rõõmsasti elab, liigub... See loob üleva meeleolu, aga meeleolu, mis teha, kipub mõnikord väljenduma lauludes ja siit tulebki, et just lapsed, linnud, loomad, lepatriinud ja igasugused putukad, mis on ju meid ümbritseva elu tähisteks, saavad lauluaineks. Neist aga on luuletanud ilmekalt nii meie vanema põlvkonna luulemeistrid K. E. Sööt, E. Enno kui ka nüüdisaja andekad laulusepad E. Niit, K. Merilaas, H. Mänd, R. Parve, J. Kaidla, M. Veetamm, U. Leies jt., kelle luuletusi olen rohkelt viisistamiseks kasutanud... Kui tervist jätkuks, kirjutaks veelgi, sest nagu öeldud rahvaluules

igav on olla iluta
hale olla laulemata
raske rõõmuta elada.»

Maie Vikat

NÕUKOGUDEAEGSETE ÜLDLAULUPIDUDE KÖÖGIPOOLELT

Noppeid AKSEL PAJUPUU meenutustest

Minu laulupeokogemused said alguse 1946. aastast. Olin tollal Saaremaal Kallemäe koolis õpetaja ja rahvamajas koorijuht. Sel aastal õnnestus mul oma naiskooriga pääseda Tallinna vabariiklikule laulupeole, kuhu igast maakonnast ja linnast valiti parimad koorid. 1947. a. toimunud 12. üldlaulupeol osalesin juba kolme Kallemäe kooriga. Sama aasta sügisest töötasin muusikaõpetajana Tallinna 21. keskkoolis ja alustasin õpinguid Tallinna Muusikakoolis, hiljem jätkasin Konservatooriumis.

1950. a. üldlaulupeost peale olen osalenud aktiivselt nende — kokku 8, hiljem ka koolinoorte laulupidude — kokku 5, ettevalmistamisel ja läbi viimisel. Algul (1950) peo lavastusbrigaadi liikmena ning järgmistel juba laste- ja poistekoorige üldjuhina ning pealavastajana kuni 1980. aasta üldlaulupeoni. Sealjuures olin Üldlaulupeo Peakomisjoni liikmeks 1965—1980. Peale selle olen kuulunud 1955. aastast repertuaaritoimkonna ja 1965. a. loodud Koorisektsioonide Nõukogu koosseisu. Ka 1964. aastast Rahvaloomingumaja dirigendina, põhitegevuseks laulupidude ja laulupäevade läbi viimise, ning 1982—1986 Kooriühingus töötades puutusin kokku sellealase tegevuse köögi poolega.

Laulupidude poliitiline suunamine

olenes paljuski poliitilisest konjunktuurist Eestis. Poliitiline surve oli tugevam alguses, teravnes eriti pärast EKP VIII pleenumit, seejärel langes ning tugevnes taas, kui EKP etteotsa sai K. Vaino.

1947. aasta laulupeoks nõuti laulutekste esitamist kirjalikult. Eriti range oli olukord 1950. a., siis see nõue kadus.

Vaino-aja üheks viimaseks laulupeoks pidime kellegi Keskkomitee ideoloogiaosakonnas töötava venelanna nõudmisel esitama enne laulupidu kogu repertuaari lindistatult. Ühel viimastest laulupidudest tuli avamisetsel päeval käsk kanda rongkäigus kõigi NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmete portreesid. Ühe ööga tuli need valmis teha. Alaline nägeline oli rongkäigus punaloo-sungite kandmise üle. Tavaliselt kõlasid kurtidele kõrvadele väited, et rahvariite keskele need ei sobi, et laulupeorongkäik pole mai- või oktoobridemonstratsioon. Oli kindlaks määratud, kes mingit Tallinnas valmistehud loosungit hakkab kandma. Ühe viimase laulupeo järel tõmmati autasustamiseks ettepanud dirigentide nimekirjast maha ühe dirigendi nimi, kuna tema koor oli loosungi jätnud maha laulupeoliste kogunemispaika Tõnis-mäel.

Kuid vaevalt saab rääkida mingist järsust vastasseisust poliitikute ja laulupeokorraldajate enami-ku vahel. Dirigendid ja laulurahvas võtsid kujunenud olukorda kui paratamatust. Kes siis oskas arvata, et Eesti saab jälle vabaks, iseseisvaks riigiks! Oleksime me hakanud printsiipaalseteks disidentideks, oleks tollal (võib-olla on see isegi nüüd nii) võimatu olnud läbi viia laulupidusid. Aga need olid ju mitte ainult kultuurinähtus, vaid ka rahvusliku identiteedi kandja. Ning me, organisaa-torid, teadsime ja tunnetasime seda. Sama võib öelda rahva kohta.

Kommunistliku partei funktsionäre oli mitmesu-guseid. Osa neist võttis oma ülesandeid ka formaalselt, pigistas silma kinni. Aga fanaatikudki

olid huvitatud laulupidude heast kordaminekust. Olid ju laulupeod üldreeglina (v. a. 1947. ja 1969. aasta omad) ajastatud Eesti NSV ümmargustele aastapäevadele (seda tuli repertuaarivalikus muidugi arvestada) ning suurte massiüritustena andsid neile sära juurde. Siit tulenes küllaltki oluline riiklik toetus meile. Loomulikult püüdis EKP hankida endale plusspunkte nii oma rahva kui Moskva silmis.

Parteideoloogiat väljendavaid laule,

s. o. parteid, Leninit (varem ka Stalinilt), Nõukogude Liitu, rahvaste sõprust, tööd ülistavaid laule nimetati temaatilisteks lauludeks.

Tegin väikest statistikat repertuaarist alates 1965. aastast. Igal laulupeol esitati keskmiselt 65—70 laulu, nendest 8—12 nn. temaatilist. See-ga 2—3 iga kooriliigi kohta. Muus osas olid kava koostajail võrdlemisi vabad käed. «Temaatilistest» lauludest valisime põhiliselt lihtsad 1—2-häälsed massilaulud refräänidega. Mitmeid neist (E. Kapi «Lenini partei», I. Dunajevski «Laul kodumaast», A. Novikovi «On võimas meie kodumaa») esitati paljudel laulupidudel, need olid kooridele juba pähe kulinud. Seda rohkem aega jäi muu repertuaari viimistlemiseks.

Nn. vennasrahvaste, eriti vene laulud

kuulusid ka otsapidi kohustusliku repertuaari hulka. Selles osas oli meil põhiliselt kolm lähene-misviisi. Kui nn. temaatiline laul oli vene heliloojal-t, seejuures kergelt õpitav, oli tabatud kolm kärbest ühe hoobiga. Teisalt valisime põhiliselt teiste NSV Liidu rahvaste rahvalaule — need on üldinimil-ikud. Seejuures parteifunktsionäredele ei meeldinud meie püüe võtta kava läti ja leedu rahvalaule. Kolmandaks — muusikaliselt tõepoolest väga tu-gevaid laule. Internatsionaalsuse nõude rahulda-miseks lülitasime rohkem kui Eesti Vabariigi ajal kava maailmaklassikat.

Keskmiselt oli laulupidude kavas 70% eesti-keelseid laule ja 30% muud. Seda suhtarvu võib lugeda küllalt heaks. Küll aga soovisid külalised, tavaliselt tuntud dirigendid ida poolt, sealhulgas Vladislav Sokolov Moskvast, kuulata rohkem ees-ti laule. Omasid nad tundsid nagunii.

Vene laule tuli üldreeglina laulda vene keeles. Mõningast vastumeelt see esile kutsus. Algaasta-tel segas ka halb vene keele oskus. Oli juhtumeid, kus lauljad olid venekeelse laulu sõnad endale la-dina tähestikus välja kirjutanud. Noorema põlv-konnaga seda probleemi enam polnud.

Põhimõtteliselt on niisugusele praktikale raske vastu vaielda. Ülemaailmselt levib algkeeles laul-mine. Seda ka meie laulupidudel ja mitte ainult vene laulude osas. Viimasel koolinoorte laulupeol esitati üks laul inglise keeles. Meil on laulupidudel lauldud isegi eesti teoseid võõrkeeles — oma-moodi nõukoguliku kurioosumina esitasime To-biase klassikalise «Eks teie tea» ladina keeles, et selle usuline sisu välja ei paistaks.

Kõige teravamalt nurinat kutsus esile käsk lau-da NSV Liidu hümn vene keeles. Oli ju Beekmani eestikeelne tõlge olemas. Ning Eesti riik (järelikult ka keel) sama hümn sõnade kohaselt võrdõigus-lik liige «vabade rahvaste võitmatu liidus». Aga käsk oli käsk ning kuigi sellele mõistlikku põhjen-dust ei osatud tuua, tuli alistuda.

Venekeelsed koorid

olid samuti nõukogudeaegsete laulupidude osa. Ma arvan, et see polnud halb. Nad laulsid suure osa obligatoorsest venekeelsetest laulu-dest. Lätis, kus vene koorid üldlaulupidudest osa ei võtnud, oli läti kooridel venekeelsete laulude arv märksa suurem. Pealegi see, kes vene kooris Eesti laulupeol laulmas käis, õppis ka paremini eesti kultuuri mõistma ja austama. Samuti keelt, kuna venekeelsed koorid laulsid — ja seda ikka rahvaste sõpruse sildi all — eesti laule eesti kee-les.

Kõigi venekeelsete kooride lauljate kohta ei tea ma öelda, aga nende dirigentide kohta pole me küll kuulnud, et keegi oleks hiljem saanud interlii-kumise tegelaseks. Kui ma nüüd loen, et Narva venekeelsed koorid on seekordse laulupeo eesti-keelse kava väga hästi ära õppinud, siis arvan, et ka selles on vene kooride kauase Eesti üldlaulupi-dudel osalemise järeloomju.

Asjal on ka teine aspekt. Vene kooride kaasa-lõõmine kaitses Eesti laulupidusid Moskva poolt põlu alla sattumise või koguni ärakeelamise eest, sest sinnagi jõudsid väited, et Eesti (ja üldse Bal-tikumil) laulupeod on kodanliku nationalismi ilm-ning. Räägitakse, et kord käinud siin isegi üks Moskva komisjon ette valmistamas Eesti laulupi-dude ärakeelamist ettekäändel, et need raiskavad liiga palju tööaega. Ning just suurel määral vene kollektiivide vastuseisu tõttu jäänud see ära — need seletanud komisjonile, et Eesti laulupidudel käivad laulmas nende kõige paremad töötajad.

Mäletan, kui ühel üldlaulupeol käis kultuurimi-nister Furtseva. Enne vene kooride esinemist avaldanud ta teda saatvale E. Tõnuristile kartust, et sellest midagi head välja ei tule. Olid ju Vene-maal küll mõned head kontsertkoorigid, kuid üldine koorikultuur madal. Pärast aga olnud Furtseva vaimustatud: «Kõige väiksem vabariik ja kõige pa-remad vene koorid.» Arvan, et Moskva võimukori-dorides tuli see Eesti laulupidudele kasuks. Laulu-peod olid aga tollal üks kõige efektiivsem Eesti asja ajamise viis.

"Ellerheina" arvates on laulupidudel (olnud) naljakas see, et...

Dirigent Tiia Loitme:

* Laulupidu ise on naljakas. Temas liigub taltsutatud keraväik, keda ei saa püüda ega tappa. Keraväik liigub üle lauljate, kuulajate, dirigentide, asjaajajate, poliitikutega.

* Naljakas on mereks või hoopis tuules lainetavaks viljapõlluks muutunud lauljad. Inimesi üksteisest ei eralda. Kõlab rahva laul.

* Dirigendid on ka naljakad. Nad püüavad seda laulumerd oma rüppe ja kätte haarata ja ahmida nii palju, kui on võimalik. Kõik "vehivad" kõigest väest ja lauljad on rõõmsad nende üle.

* Laulupeo üks suuremaid nalju on see, et kui koor etraldi võttes eriti hästi laulda ei oska, siis laulupeo kooris koos teistega tuleb kõik imehästi välja. Ja veel paremini...

* Hiielama naljakas on, kui konservatooriumiharidusega dirigent on oma koorile liitsad laulud nii ära õpetanud, et isegi laulu viis on vale!

* Tõeline nali oleks, kui kõik koorid tuleksid suurele lavale laitmatu ettevalmistuse ja viisipidamisega. Võib-olla ei peaks kuulajate kõrvad ja laulukaar uuele pingele vastu.

* Naljakas on, et laulupidude ajal sajab alati vihma. Kas keravälgu kustutamiseks?

* Naljakas on see, et mõnikord ei saja laulupeo ajal vihma.

* Kõige naljakam oli, kui 1960. a. tabas vihmaaling lauljaid mõnusa laulupeosupi söömisel. Vägev väik ja kohe kauss vett täis. Kõik pugesis laudade alla. Kui vihm ei kavatsenudki üle jääda, tõsteti lauad, mis olid natuke väiksemad ja lühemad, vihmavarjuks pea kohale ja "lauad" liikusid laululava poole, kust kostis võimas vihma trotsiv laul.

Hiljem liikus läbimärg rongkäik mööda tänavaid, mis olid jõgedeks muutunud, linna tagasi. Riidetest tulnud aurust tõusis taevasse vikerkaar.

* Naljakas oli Riias "Gaudeamuse" laulupeol käia. Istusime Tallinnas rongile ja sõit läks lahti. Rong oli üliõpilasi täis. Vedurijuht võttis mu oma kupeesse, kus oli üks magamiskoht. Vedurijuhi abil valutas pea ja ta tahtis hapupiima saada. Kui olime juba Läti jõudnud, oli pikem peatus. Läksime selle abiga hapupiima hagama. Ühest pika tänav lõpus asuvast kauplusest saime piima kätte ja kohe uksest jälle välja tänavale. Aga sellel kauplusel oli mitu ust ja me sattusime täiesti valele tänavale, mis viis jaamast aina kaugemale.

Vaatasime kurva näoga kella. Kui me siis minu püütud eraautoga jaama jõudsime, liikus rong juba täie auruga.

"Elsa, pea kinni!" karjus abi kõva häälega. Vagunisaatja Elsa pistis pea ukse vahelt välja, ütles "Oh!" ja tõmbas hädapidurit. Rong jäi hirmsa kolksuga seisma. Meie hüppasime peale. Naljakas oli, et hädapiduri plomm kingiti minule, kuigi minul polnud hapupiimaga mingit pistmist.

* Kõige naljakam laulupidu oli Venemaal Dubnas. See on aatomilinn ja laulupidu oli esimene katse teha seal midagi aatomite lõhkumisest õilsamat. Laululava asemel olid hirmuäratavad astmed keset heinamaad. Seal rohu sees oli veel tiibklaver, kuna vene laulud olid kõik saatega. Klaver samanes rohusööja lehmaga ja kuna heinamaa oli pehme, siis oli ta jalgupidi mulda vajunud ja häälest ära.

Õösel ronisid linna noormehed mööda veetorusid kooli kolmandale korrusele vaatama, mismoodi eestlased välja näevad.

Tüdrukunähvitsad

leiavad, et naljakas on (olnud)...

proovidel, kui

...tantsujuhid on ülienergilised ja vaimustatud oma liigutustest;

...paluti laulda meeskooril ja "Ellerheina" selja taga pistis kiledalt karjuma "Revalia" noorus.

...see, et rongkäigus

...sammub kõige ees hobune, kes poetab maha igati huvitavaid asju;

...rahvariete juures kantakse kõrge kontsaga kingi;

...kuuma ilmaga jäävad jalatsid sula asfaldi külge kinni, raske on liikuda ja pärat on tee kingi ja sokke täis, ning mitte ainult neid, sest hüpates ja karates kaovad asjad taskust ära;

...üks onu hüüdis mööduvale "Ellerheinale": "Elagu vahvad tantsutüdrukud,"

...rongkäigu varakult lõppedes keegi ei tea, mida ülejäänud ajaga peale hakata ja tekkinud suures segaduses jõutakse siiski õigeaegselt lavale.

see, et esinemise ajal

...dirigendid meeleheitlikult rabelevad ja vihvivad, endal juuksed püsti ja igast juuksekarvast pritsib suures kaares higipisaraid, mõni neist teeb hommikuvõimlemise moodi liigutusi ja paksematel vappuvad kõhud;

...eesnemise lõpul poisid-tüdrukud, kellele on antud korraldus ühele kindlale dirigendile anda lilli ja medaleid, alustavad tormijooksu ja annavad need kätte, kellele juhtub, ning aeglasemad ei leia enam ühtegi dirigenti, kellel midagi ei kõlguks juba kaelas.

...kui söömise ajal

...plastmasstoppsi puljongist järelejäädud porganditükikest tuleb näpuga taga ajada;

...friikartulite masina külge sulasid joogikõrred koos topsikutega kinni ja müüja midagi ei märganud;

...mõnikord õnnestub näljastel kutsudel hamburgeri vahelt kotlet ära näpsata ja näljased tuvid tükkivad saia nokkima. Kellel seetõttu kõht tühjaks jääb, on esialgu õnnetu, aga pärast suhtub asjasse huumoriga.

...see, et pärast laulupeo lõppu

...tahavad kõik esinejad ja pealtvaatajad mahtuda esimesse bussi, mis juba enne peatust on kohutavalt täis.

"Laulusildadel"

ajas naerma, kui...

...sitikust heledas ülikonnas väike Aafrika mees tuli oma laulu dirigeerima, läks aga seejuures segi ja tekitas üldise tohuvabohu;

...väikesed poisid sosistasid ühe USA kooris laulva volüümika neegrimammikohta: "Kas neil on seal kombeks patja pükstes kaasas kanda?" Õnneks ei saanud "padjakandja" eesti keelest aru.

Mullusel koolinoorte laulupeol

oli naljakas, kui...

...Lennart Meri pea kohal oli kaks vihmavarju, nende vahelt tuli presidendi leikka vihma kaela ning ta nägi aeg-ajalt pead kuivatades kihvt välja;

...Lennart Mere kõne ajal üks hiirt näinud tüdruk end pikali ehmatas ja need, kelle peale ta langes, omakorda maha lendasid.

Üks nähvits vastas palvele panna kirja, mida koomilist on ta laulupeol tähele pannud, kategooriliselt: "See on väga tõsine üritus, ei mingit nalja."

Süüdi olid päikeseparandajad, Poola kurg ja ülemused

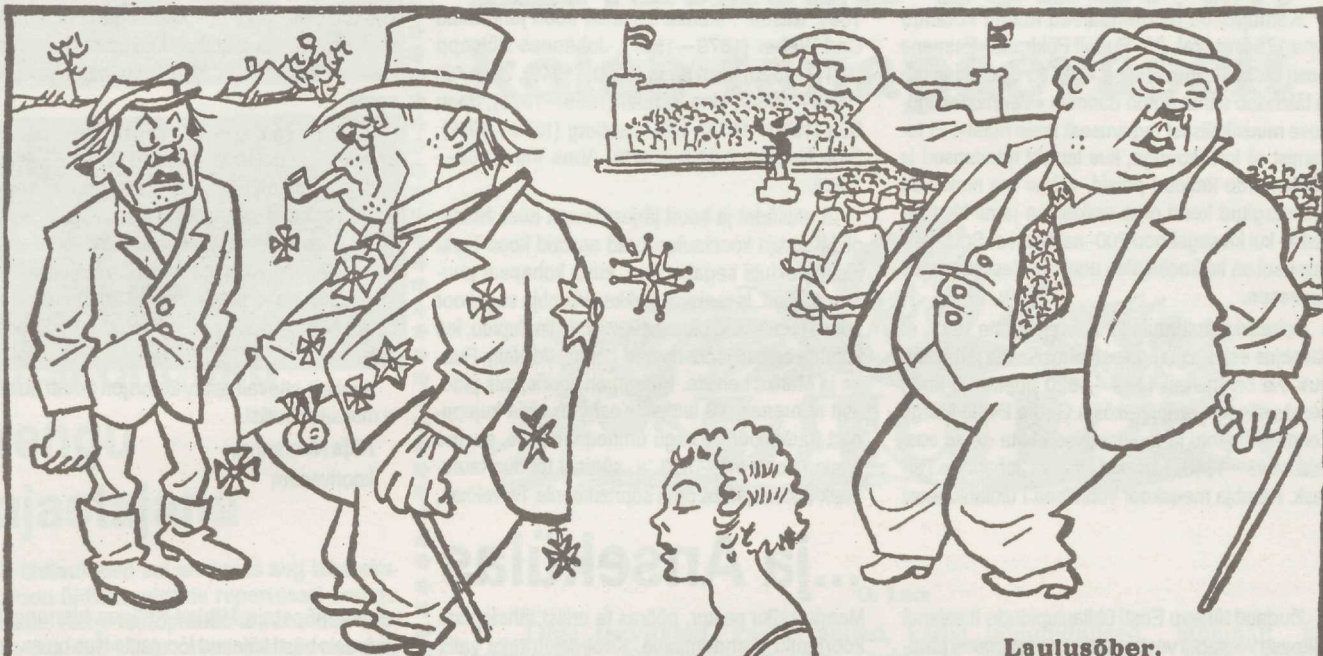
1938. aasta laulupeo esimene päev oli jahe ja pilvine. Süüdlane leiti üles. Pika jala maja 16 uksele oli silt: "Päikese ja vihmavarjude valmistamine ja parandamine." Miks selles töötoas laulupeoks päikest ära ei parandatud?

Eelmistel laulupidudel olid sama koori liikmed ööbimiskohtades maganud koos. Sel laulupeol pandi mehed ja naised eral-

di tubadesse. Kui selle muutuse põhjuse üle aru peeti, tuli kellelegi meelde, et raadios oli palutud endast teada anda neid, kes on tabanud Poolamaalt äralennanud rōngastatud kure. Ohati: "Nad oleksid võinud seal Poolas kure lendulaskmisega oodata, kuni Eestis on laulupidu läbi!"

Laulupeol osalevate kooride juhid pa-handasid, et seekord neile ei korraldatud

pärast laulupeo lõppu pidusööki ning ise-gi lauluväljakul olid neile antud "seisuko-had "Sõjamäe rabas"". 26. juunil 1938 tsi-teeris "Päevaleht" ühe vihase koorijuhi mõtteavaldust: "Nüüd on jagatud viisa-kad pääsmed küll igasugustele tegelaste-le, kellel laulupeoga ühist ainult nii palju, et nad siia tulid." Samast lehenumbri-st on pärit info ka teiste "süüdlaste" kohta.

Kassikuld on moodis.

„Noh, mis veidrad vammused sa omale oled selga kiskunud, Jaak?“
 „Ära mulise! Need on moodsad rahvariietud — lähen laulupeole!“

Laulusõber.

„Ober, las' nad kannavad ette laulu: „Kord olin mina seakarjus“ — mina maksan kiini!“

Kumminul.

„Lauluõli on küll rohkesti sisse võetud, ent ära siiski laula, Sass -- võim hakkab oma uue kepiga takti lööma!“

Koorekihi mure.

„Ühtki välismaa toaletti pole mees mulle toonud. Laulupeole jääb minemata — ei või ma ju end terve ilma ees blameerida!“

Rahvalaul.

„Kas lähme ka laulupeole, isa?“
 „Mis laulu meil veel vaja — kõht lööb igapäev laulukest, et küll saab!“

LAULUPEO LÄTTED ON KAMBJAS...

Kambjas on mitmehäälsed laulud kõlanud juba 1794. aastal. (Vt. Rudolf Põldmäe «Esimene Eesti Üldlaulupidu 1869. a.», lk. 9.) Seda kinnitab ja täiendab sama autori uurimus «Vennastekoguduse muusikalisest tegevusest meie maal». Et tegemist oli koolikooriga, kus laulsid tütarlapsed ja häälemurde läbinud poisid, võime me nimetada üldmäärgitud koori oma eelkäijaks ja nii Kambja laste- kui ka segakoori 200-aastaseks. Samal arvamusel on ka kooliajaloo uurija professor Lembit Andresen.

Kohalikku kultuurilugu uurides võime väita, et Kambjas esineb tõepoolest muusikaline järjepidevus. Nii on aastail 1810—1820 õpetanud koori hernhuutlastest raamatukõitja Georg Beck. Märge koori olemasolu ja tegutsemise kohta on ka aastail 1843—1846, kui koori juhatas Johannes Tarask. Kambja meeskoor võttis osa I üldlaulupeost

1869. aastal. Pikemat aega on koori juhitanud Carl Weber (1879—1907), Johannes Pütsepp (1915—1920), Karl Kirss (1920—1940), Jaan Aia (1944—1963), Uno Koppel (1963—1970), Jaan Sütt (1970—1974), Ülle Keerber (1974—1979), Sirje Nooska (1979—1982), Anne Vilt (1982—1990).

Et elusädet ja koori järjepidevust alles hoida, olid Kambja koorilaulusõbrad aastaid koos Tartu Raudteeklubi segakooriga, kuna kohapeal puudus dirigent. Iseseisvalt hakkas Kambja segakoor uuesti tegutsema pärast 1990. a. üldlaulupidu, kui kooriga asusid tööle noored dirigendid Nelly Ruuge ja Marika Lehiste. Praegu on kooris, mis pidevalt käisid nädala jooksul õpitud laule pastoraalsete traditsioonid, nagu ühine jaanipidu, suvine ekskursioon jne. 1993. a. sügisel toimus laulumatk Soome, kulla oma sõpruskoorile Toivakkas,

kus andsime kaks täispikkusega kontserti, koos toivakkalastega laulsime kirikus ning osalesime lühema laulukavaga Jyväskylä heategevuskontserdil.

Käesoleva aasta 17. septembril tähistame oma koori 200-NDAT JUUBELIT. Sellele Kambja laulupäevale on kutsutud maakonna lastekoorid. Eesti vanimad segakoorid (Põltsamaa, Kanepi, Tartu «Vanemuine»), laulusõbrad Soomest ning oma maakonnast ja mõistagi Kambja valla koorid. Osavõtuks on registreeritud 15 koori ja 2 orkestrit kokku 550 osavõtjaga. Esindatud on kõik kooriliigid.

Juubelit ettevalmistav komisjon ootab külla kõiki muusikahuvilisi.

Hilja Neumann,
koorivanem

...ja Ansekülas

Jõudnud tänava Eesti üldlaulupidude II sajandi esimese veerandi versta postini, meenutame tänu tundes sellele traditsioonile alusepanijaid. Ning mitte ainult Johan Voldemar Jannsenit, kelle sünnist möödus tänavu 175 aastat (niisiis I laulupeoga tähistas ta ühtlasi oma 50. sünnipäeva), vaid ka paljusid teisi. Nendest esiplaanile on alust seada baltisaksa päritoluga Georg Emil Körberit (19. 07. 1817 — 19. 04. 1893).

Tema oli 1) meie esimene koorijuht-helliloja, 2) üldlaulupidude esimese miniatuurse eelkäija — «Sörve laulupühha» organiseerija, kõneleja, kooride üldjuht ja 3) esimene eestikeelsetele tekstidele komponeeritud ilmalike koorilaulude autor. Olles samal ajal 1840—1875 Anseküla

Maarja kiriku pastor, pööras ta erilist tähelepanu koorilaulu arendamisele. Koolmeistriteks valis Körber ainult musikaalseid mehi. Kihelkonna õpilased käisid nädala jooksul õpitud laule pastoraadis ette kandmas, heinamaarjapäeval aga läksid koolid rongkäigus kiriku lähedale lauluplatsile, kus iga kool õpitud esitas.

Martin Körberi juhatusel esines 1862. aastal Anseküla Maarja kiriku 20-liikmeline rahvarõivais laulukoor Kuressaare lossis esimese eestikeelse kontserdiga. Körber oli saatnud kutsed ka Saaremaa koolmeistritele, et «hea laulmisse himmo saaks ärratatud Sörvema kitsast rannast rannast hirma weinast sadik». Enamik kuulajaid olnud saksa seltskonnast. Selleaegse Kaarma koguduse kōs-

ter-kooliõpetaja Mihkel Kallase hinnangul on iseäranis hästi kõlanud lõpulaul «Kus on mu kallis isamaa». Kuna sellesse kontserti Kuressaare suure lugupidamisega suhtuti, korraldas õpetaja Martin Körber järgmisel, 1863. a. nelipühade 3. päeval Anseküla koguduse piires haljal murul Massi nõmmes ühe eesti koorilaulukultuuri ajaloo tähtsündmuseks kujunenud peo, millest peale Anseküla 30 laulja võtsid osa 3 naaberkoori. Laulupeo kavas olnud peale mõne üksiku vaimuliku laulu ilmalikud laulud Martin Körberi enda loomingu, seejuures mitte ainult viisi, vaid ka sõnade osas. Laulupeo kooride üldjuhiks oli Martin Körber. Selle laulupeo kohta on kirjeldus Jannseni «Perno Postimehes» (1863, nr. 29).

Sörvemaalt. [Laulopiddo.] Ülle kahhe wäina on meil raske Saremaalt sõnnumid sada, agga tulleb ommeti arwast sekka. Kolmandamal Nellipühhal on Ansekülla kogodusse lauljad üht laulopiddo piddanud, ning sedda eht eesti wiisi, ühhes talloksplis waino peal illusa lehtpude al. Peale 500 innimest olnud kuulmas ja sefinnane laulopiddo olnud üffi talloinnimestele walmistud. Lauljate hulgakestel olnud koggoni ka ommad lippud ja nenda tulnud nemmad paris wainule. Keige ees käinud Ansekülla lauljad omma kolmewärwiliise (punnase-walge-roheliise) lippo al, hõbbe pealkirjaga: „Ansekülla.“ Nende järtele käinud kolme walla (ei olle waldafi nimmetud) lauljad omma lippude al, ja wainul seatud neid ühhe kõrgema kohha peale seisma, fus nad omma terretamiise laulo laulunud.

Pärast sedda laulo astunud õppetaja) rahwa ette ja käskinud neid rohho peale mahhastuda ja selletanud neile ärra, miškpärrast nad senna kōkko tulnud. Ta rākinud neile, kuidas temma kahhe aasta eest (1861) Ria linnas surel laulopiddul olnud ja mis ta seal kuulnud ja näinud, ja kuidas temma ka tallorahwale laulopiddo piddamist sowiks. Sest

Körberi laulud, millest on praeguseni tuntud «Vaikne, kena kohakene», tunduvad tänapäeval küll primitiivsetena, kuid meie koorilaulu algastmel oli neil hindamatu väärtus. Need peegeldasid oma

ajastu tärkavat vaimsust ja missioonitunnet laulu tähtsuse selgitamiseks rahvale ning selle viimiseks külaühiskonnas kõrgemale tasemele. Tähelepanuväärne on seegi, et baltisaksa pastor eden-

tal olla halle meel, et tallorahwal muud melejähutamist ei olle, kui winajomist, laisklemist ja tühja, pealegi roppo naljajahutamist. Sepärast sowida temma rahwale, iseäranis omma kogodussele, parremat melejähutamist, se on head laulmist. Laul on Jummalast lohdud kallis asfi, ka aealikko laulude laulminne, kui agga sõnnad tumakad ja wiis mõnnus. Ei olle keif pahha, mis just kirriko ei wida. Sirp, wikkat, abder ja äggi — ei sündida ka mitte kirriko kasawõtta, ja olla ommeti tarwiliisfed ja kasfuliisfed riistad. Nenda ka aealikko laulude laulminne. (Se on terwe tõssi.) Selle peale luggenud ta weel üht terretamiise laulo, mis meie kasfina rumi pärast peame trākkimatta jātma, et 12 fuerealiff salmi pik on.

Pärast sedda hakkanud neljajaelega laulminne ja turinud 1½ tundi. Ennamist olnud need laulud „Sörvema lõokesse“ seest, mis nimmetud õppetaja wälja annud. Laulmise wahhel on õppetaja üfi, tundmatta lauluft etteluggenud. Lõppetuseks on lauljad ja kuuljad weel üht waimolikko laulo laulunud, õpp. lühhiest palwet teinud ja siis läinud iggaüks kōeo pole. Kes sedda meile kirjutab, ütleb: „Minno melest oli keif ütlematta kenna.“ —

das ilmalikku laulu ning seda ka põhjendas, nagu eeltoodud peakõnest võib lugeda.

Heinrich Männa

Järgmisel neljal leheküljel avaldame **täksimile-** te:ia materjale 1928. (IX) ja 1933. aasta (X) laulupidude albumitest. Kuna need aga olid praegusest «Muusikalehest» kitsamad, paigutame ääreveergudele ühe artikli eesti laulupidude ajaloo.

Eesti üldlaulupidude repertuaar ühiskondliku arengu kajastajana

22. üldlaulupeo eel on paras aeg teha ekskursioon üldlaulupidude repertuaari arengu ajalukku. Kuigi laulupidude ühiskondlik suunitlus avaldub kõige otsesemalt peo propagandas, kirjutis ja kõnedes, on määravam osa siiski laulul ja laulurepertuaaril. Laulupidu on ikkagi laulu pidu. Igal ajastul on valitsev võim püüdnud laulupidusid kasutada masside ideoloogiliseks mõjustamiseks ka kavas olnud laulude kaudu.

Laulupidude ettevalmistamisel on *laulude valik olnud ikka üks tähtsamaid ja ka raskemaid ülesandeid*. Laulupidude repertuaarikoomisjoni koondati alati parimad muusikaasjatundjad, kes oskasid hinnata laulude kunstilist väärtust, kuid kava lõplikul valikul tuli arvestada võimu esindajate soovitusi. Sobivaid laule, mis vastaksid muusikalistele ja ideoloogilistele nõudmistele ja arvestaksid raskusastmelt koordineeritud võimeid, ei olnudki kerge leida. Sellepärast toimusid repertuaarikoomisjonides alati tulised vaidlused, mis ulatusid ka ajakirjandusse.

Esimestel laulupidudel vastandusid saksa mõisnike ja pastorite ideoloogilised huvid muusikameeste soovile leida peo kavva võimalikult palju eesti laule. Kui J. V. Jannsen algatas laulupidude hulljulge mõtte, ei olnud tal veel ülevaadet eesti laulukooride arvust, nende muusikalisest tasemest ega repertuaarist. Ka siis, kui lauljad juba kohal olid, ei olnud veel midagi selge. «Lauljad said küll tulema, aga kuidas lauluga lugu? Kes võis selle eest seista, et kõik hästi läks. Ja kui mitte, mis siis?» kirjutas Jannsen «Eesti Postimehes». Aga juba proovi ajal oli «raskem kivi rinna pealt maha langenud».

Esimestel laulupidudel võitlesid demokraatlikud ringkonnad peamiselt rahvaliku repertuaari eest. I laulupeo oli kavas ainult kaks eesti laulu: A. Kunileiu «Mu isamaa on minu arm» ja «Sind surmani» Lydia Koidula tekstile. Eesti laulude arvu suurendamist taotles eriti C. R. Jakobson. Juba II laulupeo eel kirjutas ta J. Kurrikule 28. nov. 1876 vajadusest, «et pooled lauldavad laulud vähemalt eesti ja soome laulud on». Ta oli ka esimene, kes praktilise tegevusega püüdis rikastada laulupeo repertuaari rahvuslike heliteostega. Jakobsoni poolt väljaantud kogumikes «Wanemuise Kandle healed» I (1869) ja II (1871) ning «Rõõmus laulja» (1872) pakuti kooridele A. Kunileiu seatud eesti, soome ja ungari laule.

Alates II üldlaulupeost (1879) pikenes pidevalt nimestik eesti heliloojatest, kelle laulud pääsesid peo repertuaari. II üldlaulupeo esi-

Kirjutatud 1928. a., kõlab tänapäevase

15

O. Luts

Olge tervitatud, kallid lauljad, kallid laulupidulised, lähemalt ja kaugemalt! Kuidas leiate aega laulda ja, teised, kuulata seda laulu? Olevat ju, nagu kuulda, üldne ägamine: Ajad on halvad, olukorrad on kitsad ja nii edasi...

Ennäe, siin ilmubki see muistne eesti kitt, mis köitis eestlasi ja hoidis neid jalul, isegi suurimail surveaastail. Tööl — hommikust hiliõhtuni — need, need, kes olid enne meid, nemadki leidsid aega laulmiseks — miks ei peaks meie siis nüüd leidma seks aega! Milline küsimine, ja misjaoks see oli — meil pole aega?

Esimesed laulupeod just olidki need, mis meile sisendasid rahvustunde. Otse laulupidude kaudu õppisimegi tundma, et oleme eestlased. Ühtlustunne tärkas ja võrsus, ja kui ta siis tihti kõlas kaebelauluna, siis nüüd, meie iseseisvusel, peab ta kostma võidulauluna.

Liikudes mitmes paigas ja mitmesugustes seltskonnakihtides paistab mulle aeg-ajalt, otsekui oleks eesti vend ja õde tuimenenud teineteise vastu, pole enam seda südamlikkust, mis oli enne. Vähemalt linnades paistab see mulle nii. Ajalehist aga tihti leian kurbi sõnumeid ka maa-rahva kohta: Vastastikused näaklemised, hõõrumised vahel aina võtavad hoogu. Millest on see tingitud? — Kas parteivõistlus, võimuahnitsemine tikub esipinnale, kuna kogu Eesti hea käekäik jääb teisele plaanile? Arutihti on niivõrt väiklasi süüdistusi üksteisele, et neist alati peaks saama üle leplikul teel. Muidugi oli ka vanasti, s. o. igal Eesti ajaloo järgul, igasuguseid vastastikuseid hõõrumisi — kust mujalt see sõna: kuulus eesti jonn, — aga siis, nagu mulle näib, tülitsetisid ja käisid kohut rohkem naabertalud ja naaber-vallad (milleks hea näidis Tammsaare romaanis „Tõde ja Õigus“), kuid eesti rahva üldine kokkuhoid, üldine rahvustunne, alates ärkamisajast — oli suurem kui on praegu. See esimene vabadusleek oli ilusam kui praegune lodev ühistunne.

See vist küll oleneb võõrast survest, mille all kannatasime kõik.

Agaku siis, nii aastat parkumend tagasi, mingi tuline sõrm oleks eesti rahva eluraamatasse kirjutanud hõõguvate tähtedega: „Eestlased, varsti saate vabaks ja iseseisvaks rahvaks! Varsti hakkate ise valitsema endi saatuse üle!“ — Mis küll oleksime lausunud siis! Milliseid pühalikke töotusi oleksime annud üksteisele!

Nüüd on see unistus saanud tõsiasi — nii mõnigi veel praegu hõõrub silmi: Ons võimalik? — Kas me ei peaks seda saavutust hindama nii kõrgesti kui iganes võime? Kas eesti mehel ei peaks olema rohkem ausameelsust, usaldust ja leplikkust eesti mehele?

Loomulikult ei tohi nendele eitavatele nähtudele vaadata lootusetult, otsekui oleks kadunud kõik; see näht on ajutine. Hädade ja ohtude mõjul roopast välja sattunud rahva hingeelu (nagu see mujal oleks teisiti!) terveneb iga uue päevaga. Maaküsimus on selgitatud, üksikud osad, samuti üksikud juhtumised selgnevad peagi. Vaenulikkus või niinimetatud sõjallikkus oma ligemisele kaob aegapidi. Peale majanduslikkude asutiste juba leitakse aega ühisteks sõbralikkudeks koosviibimisteks töövabadel tundidel, raamatukogude võrk ja...

Laul käib üle maa!

Olge tervitatud niihästi lauljad kui ka külalised! Laul ühendas meid ennegi, ühendab praegugi. Meie suurpäeval jälle kinnitab see ühine kitt eesti mõtet ja eesti võtet.

Ärgu keegi, kes loeb neid ridu, arvaku, et need sõnad tahavad olla mingisugune pidukõne. Need sõnad tahavad, õigemini — püüavad lähendada eesti südant eesti südamele.

nes A. Kunileiu kõrval ka K. A. Hermann 3 lauluga, III üldlaulupeol debüteeris J. Kappel («Laulgem» ja «Ööbik»). Eesti laulud ei pääsenud kavva aga võitlusteta. «Me kuulsime ise pealt, missuguse suure tingimise peale mullu see toimikond ennast paari eesti laulu vastuvõtmisele sündida laskis,» kirjutab «Sakala» 28. juulil 1880.

IV üldlaulupeo repertuaar näitab, milline tähtsus on laulude valikul muusikatoimkonnal. «Eesti Kirjameeste Seltsi» korraldatud laulupeo kava valisid D. O. Wirkhaus, F. Saebelmann, K. A. Hermann, A. Läte, J. Erlemann, M. Vares ja A. Daniel. Nüüd koosnes juba ligi pool kava eesti lauludest. Uute autoritena figureerisid A. Saebelmann, A. Thomson, A. Läte ja M. Hermann. Esimesi üldlaulupidusid mõjutanud feodaalne pärand oli üldse suurel määral asendunud demokraatlikuma ellusuhetumisega. Seda tõendas nii segakooride osavõtt laulupeost kui ka rahvalaulude täieõiguslik esinemine peo kavvas. Rahva suhtumist nendesse sündmusesse kajastas ka ajakirjandus. «Postimees» kirjutab 29. juunil 1891: «Meie võiksime siin kõik armsad ilu nimetamise sõnad ära ütelda, aga selle segakoori laulmise õrnust ja ilu ei jõuaks me ometi ära ütelda.»

Rahvalaulud, millest olid IV üldlaulupeo kavvas «Pulmalaul», «Kus sa käisid, sokukene» ja «Tuulekesed tuhistavad», äratasid kuulajais sellise vaimustuse, et näiteks «Pulmalaulu» tuli laulda 3 korda. «Jah, kes seda oleks võinud meie alatuks peetud rahvaviisist arvata, et ta kuulajaid nii vaimustada võib. See oli täielik ime ja sellegipärast loomulik. See oli meie rahva laululine hing, mis sellest laulust välja laskus ja kõikidele meeldis, kõiki elustas ja vaimustas,» kirjutab «Postimees» 29. juunil 1891.

V ja VI üldlaulupidu toimusid *venestamise kõrgharjal* 1894. a. Tartus ja 1896. a. Tallinnas. Repertuaaritoimikond püüdis valitsevat olukorda arvestada ja võttis kavva ka vene heliloojate Bortjanski, Glinka ja Tanejevi laule, muidugi, nagu alati, ka Lvovi tsaarihümni. Vene lehtedes tõsteti nurinat vene laulude vähesuse üle, mida serveeriti poliitilise seisukohana. «Revalskije Izvestija» kirjutab: «Et pidu juhatajad tõesti piduga tahtsid märku anda, et sakslaste ja eestlaste vahel ühendus tulnud ja venelaste ja eestlaste vahel võõrustus, on näha ka muudest pidu juhtumistest... Vene rahva laulud ei ole eestlastele mitte tundmata — ka eesti lihtrahvalegi. Lapsed, kes neid juba koolis õpivad, laulavad neid kodus, ja mujal oli parajat puhku vaadata, kuidas täiskasvanud inimesed, kes tunnevad vaja olevat vene keelt õppida, püüavad laste järele neid ka vene keeli laulda.» (Kirjutise tõlke on toonud ära ka «Postimees» 8. juunil 1894.) «Novoje Vremja» arvustaja M. Stanislavski kinnitas, et isegi «lauline olevat Baltikumis poliitikat täis».

VII üldlaulupeol 1910. a. koostati repertuaar ainult eesti lauludest. Vene võime rahuldab seekord, et laulupeolt oli kadunud saksa mõju. Ainult mõnedes lauludes nõuti tekstide parandamist (A. Kunileiu «Sind surmani» ja M. Saare «Veel pole kadund kõik»). Eesti muusikakultuur oli 14 aastaga pärast eelmist üldlaulupidu suurte sammudega edasi astunud. Esmakordselt oli kavvas Peterburi konservatooriumi lõpetanud heliloojate R. Tobjase, A. Kapi, M. Lüdigi ja M. Saare laululooming. See oli täiesti uus muusika liidertaafelike lauludega harjunud kooridele. Ei ole siis ime, R. Tobjase «Noored sepad», M. Saare «Veel pole kadund kõik», A. Kapi «Palumine» ja mitmed teised käisid kooridele üle jõu. «Terve pidu jooksul tundus ainult ühe rahvalaulu ettekandel, et

Mustamäelaste Tallinna

hääled ikka sees pillidel ja inimestel endil kah.

Lauluväljal said Siim ja Liias puhata. Istusid ja nautisid üldkooride vägevat laulu. Aga kui nad pärast asusid tribüünile ja algas ühendatud pillikooride kontsert, siis oli meestel vesi ahjus. Vaadates alla ja otsides rahvamurrust üht nägu, ütles Siim äkki: „Kas näed, peremees, Maali istub kohe kolmandas reas ja tema kõrval ruudulisid sportipükstes poisinolk!“

„Kus? Mis?“ ühmatas Liias ja siis ta kirus: „Igavene vurle jah! Hoiab kohe tüdruku kätt peos. Kurask, ma astun alla ja valan sellele poisipunnile pasunaga pähe!“

Liias ei saanud aga täita oma ähvardust. Algas mäng, mis mürises kui mässav meri. Ja Lepiku meeste südames mässas kah! Ikka jälle kipus silm noodilt alla, ikka jälle nägid nad, kui õnnelik oli Maali linnapoisiga. See tegi viha. Ja vihaga juhtub mänguski vääratusi.

Mängu lõppedes Rabatoa Rein pragas: „Mis see tähendab, härra Lepik: te põrutasite pianissimo puha forte-fortissimo? Ja teie, klarneetist sääl, milleks kõrgeis toones nii viisi vaja kriisata ja piuksuda nagu kassipoeg, kellel lõks on pandud sapp? Ärge arvaake, mina kuulen ka kahetuhande pilli hulgas võltstoone!“

Liias ja Siim ruttavad alla. Mis siin rääkida veel pianissimost, kui poistel põues puha põrgu... Vaja vaadata, et tütarlaps ei langeks võrgutaja küüsi. Need linnasellid oskavad... Sile nägu pääs ja libedad sõnad suus, — mine tea kuhu veel tüdruku viib ja ahvatleb.

Siim ja Liias ei ole nüüd enam vaenulised võistlejad. Nad on sõbrad, kel vaid üks mure: päästa Maali petise küüsisist. Aga kus on nad praegu? Kuidas võib leida sajatuhande inimese hulgast kaht? Nimepidi hütüda ka ei kõlba. Pink, kus nad ennist istusid, oli nüüd tühi.

„Lähme teatame leiubüroos,“ ütles Siim.

„Mida?“ küsib Liias.

„Et Maali Kännumägi on kadunud.“

„Tola, leiubüroosse teatatakse ainult kaotatud asjadest.“

„Vale! Ma ennist kuulsin, kui valjuhääldajast öeldi, et leitud on üks nelja-aastane laps.“

Laulupeod on olnud *inspiratsiooniallike* teks ka kirjameestele. Ed. Vilde ja Juhan Smuuli jutustused kannavad koguni samasugust pealkirja: «Muhulaste imelikud juhtumised Tallinna juubelilaulupeol». Rohkesti on ilmunud följetone, olukirjeldusi jne. Käesolev «Heini» varjunime all kirjutatud loo on vestekirjanik (tuntud küll rohkem Aruvälja Andrese nime all) Tõnis Braks (1885—1996) avaldanud 1933. aasta laulupeoalbumis pealkirja all «Lepiku Liias laulupeol».

Kolme esimese osa tegevustik toimub väljamõeldud Mustamäe külas, mitte segamini ajada praeguse Mustamäe linnaosaga Tallinnas. Taasavaldame ainult veste viimase osa, milles sündmused hargnevad Tallinnas laulupeol. Kuna need on paras jagu imelikud ja ka praegu on juubelilaulupidu, pealkirjastasime loo Vildet ja Smuuli parafraseerides. Sõnameistrina ei küüni T. Braks küll Vilde ja Smuuli tasemeni, kuid lähedat situatsioonikoomikal põhinevat lugemist peaks see veste pakkuma.

Kuna avaldame ainult veste lõpuosa, siis on asjakohased mõned seletused tegelaste kohta. Liias on Lepiku asundustalu omanik, Siim tema sulane, Maali linnast pärit teenijatüdruk. Mõlemad noormehed on lauluhimulisest, kooriga laulupeole sõitvast neiu sisse võetud ning tema sümpaatia võitmiseks harjutavad hoolega Rabasoo Reinu juhatavas puhkpilliorkestris.

IV.

Kes ei ole näinud üldlaulupeo rongikäiku, see pole üldse näinud mingit rongikäiku. Siin kõnnib rahvas nagu ta on. Nagu ta tunneb, nii hõiskab ja laulab.

Mustamäe orkester ja segakoor oma lipuga sattusid lähestikku. Rabatoa Reinu korneti ots suundub nüüd peaaegu otsejoones vastu teevast. Ta nagu löikab selget suvehõku helidega marsist *Kungla rahvas*. Lepiku Liias nägu on higipärleis, ta marsisamm aga kindel ja keha kumerdub ilusasti särava pasupa taga.

Las' need linlased kõnniteil kuulda ja imestleda. Jaa, ega maamehedki pole maganud... Oma ilusad

Imelikud juhtumised juubelilaulupeol

„Laps? See on teine asi! Ega Maali pole laps.“

„Ega ta eit ka pole. Lähme büroosse, muud midagi!“

Büroos küsis prillidega preili: „Kas kaotasite midagi?“

„Jah,“ vastas Siim, „kaotasime tütarlapse.“

„Millised on ta tunnused?“

„Ei mina ta märke küll hästi tea. Ah, suu kõrval on tal pisike punane vistrik.“

„Ei, ei!“ segas preili. „Ma küsin, milline on ta rõivastus, juus, silmade värving?“

Siim seletas nii, kuidas oskas.

„Kui vana on laps?“

„Eks tal aastat kaheksateist ikka ole.“

Preili pahvatas naerma ja ütles: „Oma pruut otsige ise üles. Ei meie abi sinna ei aita!“

„Said sa nüüd?“ naeris Liias, aga samal hetkel osutas ta käega värvate sihhi ja sõnas: „Vaata, nad väljuvad praegu! Vajume neile järele!“

Siimu silmagi hakkas hetkeks Maali kuldkollane lokkpää ja linlase hele soni. Lepiku mehed võitlesid nüüd õla-õla kõrval, et jõuda rutem värvani. Aga kergem on ujuda läbi merest, kui rahvamüürist. Andis enne rubida ja trügida, kui nad jõudsid Maalile ja ta saatjale lähemale. Nüüd juhtus aga nii, et poiss võttis tüdrukul käealt kinni ja viis autosse. Sõiduk hakkas kiiresti liikuma linna poole. Liias lidus järgi, ise karjub: „Maali ae! Maali ae!“ Aga auto ei toppa. Tolmust hall ja higine, jääb Liias seisma ja ootab Siimu, kes on jäänud kaugele maha. Siim teeb hingeldades ettepaneku: „Võtame ka auto ja kihutame neile järele?“

„Hää öelda, võta auto. See maksab mul tühe oina hinna. Parema võiks katsuda trammiga. Näe, tramm tulebki!..“

Nad hüppasid trammivagnisse ja Siim käsutas konduktorit: „Ajage, näete, sellele hallile autole järele, mis sõidab praegu põiktänavasse!“

Sõitjad irvitavad, konduktor käratab: „Nokkige külas karjapoisse, aga ärge tulge siia jama ajama!“

Liiaski sulast õpetama: „Kas sa siis ei mõista, et tramm ei saa keerata põiktänavasse? Me astume järgmisel peatuskohal maha ja jälgime neid jalgsi. Ehk jäävad kuskil rahvamurrus kinni.“

Aga auto ei jäänud toppama. Ta kadus sadama sihhi. Liias ja Siim siirdusid hää õne pääle ka sadamakanti. Liiasel oli süda juba täis. Ta mürises:

„Mina ei saa tollest tüdrukust üldse aru: vaevalt jõuame linna, kui

„Ajage, näete, sellele hallile autole järele...“

tilgub juba takjana võhivõõra poisi hõlmas!“

Siim seletas: „Asi on lihtne ja klaar: Maali ju ka linnast pärit. Ega neist linnaplikadest ole asja. Nüüd näed, peremees! Sa pidasid teda ikka oma kullatükiks.“

„Kes on pidanud?“ pahandas Liias, „ise sa tüdrukule igal õhtul puhusid pilli ja saatsid palavaid pilke. Ära sa muretse minu eest. Mina juba tunnen inimesi. Ja üldse, mis on minul asja ühe tühipalja teenijatüdrukuga!“

„Lõpetame siis jahi ja läheme peoplatsile tagasi,“ ütles Siim. Liias aga tõsiselt: „Ei, seda me ei tohi teha. Meie ei tea millise selliga on tegemist Maalil. Mis sa ütled, kui see poisijõmm on äkki elava kaubaga kupeldaja?“

„Elav kaup! Mis asi see on?“ küsis Siim. Liias vastas: „Oled sina aga tüme! Tüdrukutekaupleja, tahtsin ma öelda. Milleks ta muidu meelitas tütarlapse sadamasse... Viib kuhugi laevale ja lähevad!“

„Ja sul on kahju?“

„Muidugi on kahju!“

„Ennist ütlesid, et ei hooli Maalist midagi...“

Liias ei vasta, vaid heidab sula-sele peremeheliku pilgu, mis peab ütleva, et nüüd aitab sellest jutust. Nad jõuavad sadamasse, kus kergib purjekamastide mets. Siin on ka suuri aurikuid ja toredaid luksusjahte, mida avasui vahib Siim, kes pole enne näinud sadamat.

Liias peab aga travasti silmas sadamasillal liiklevaid inimesi. Ja äkki ta näeb suure auriku lähedal neid, keda otsib. Poiss seletab midagi Maalile ja osutab ise käega laevale.

„Kas sa näed Siim!“ kähistab Liias.

„Näen, peremees, näen. See sul meelitas tüdrukut aurikule.“

* lauljate hulk kodusel pinnal liigub,» kirjutas «Postimees» 17. juunil 1910. See oli vahest liialdus, ent ilmselt oli kasvanud vajadus jaotada koorid võimete järgi.

* Eesti Vabariigi aegsed laulupeod erinesid varasematest kõigepealt ideelise suunitluse poolest. Laulupidude korraldamine kuulus selleks loodud organisatsioonile Eesti Lauljate Liit ülesannete hulka. Lauljate Liidu koosolekutel otsustati ka laulupidude repertuaari valik.

* VIII üldlaulupeo (1923) kava koostati täiesti muusikalisel printsibil. Esimene üldlaulupeo vaba Eesti pinnal pidi andma ülevaate laulupidude repertuaari senisest arengust. Varasematel laulupidudel esinenud tuntud heliloojate kõrval debüteerisid noored: J. Aavik, J. Simm ja A. Vedro. Eesti koorikultuuri kullafondi kuulud M. Lüdigi «Koit», R. Tobiase «Eks teie tea», M. Hermannini «Meeste laul», K. A. Hermannini «Isamaa mälestus», M. Saare «Miks need ohjad meida hoidvad» jt.

* Eesti iseseisvuse saavutamise ei toonud peaaegu üldse kaasa patriootilisi rõõmlaule. Ilmselt oli iseseisvusaeg veel lühike, vabadusvõitluse raskused olnud liiga suured ning luuletajad ja heliloojad elumuredest hõivatud. Täie rinnaga võis nüüd aga laulda varasemaid isamaalaule, nagu K. A. Hermannini «Isamaa mälestus», Miina Hermannini «Enne ja nüüd» jt.

* Ka IX ja X üldlaulupeo kava 1928. ja 1933. aastal sõltus täiesti muusikameestest, kes Eesti Lauljate Liidu kaudu pidu korraldasid. See oli vaba poliitlikast, mida otseselt väljendas ajaleht «Elu» (30. juunil 1928. a.): «Kui esimeste laulupidude ajal oldi sunnitud laulma poliitika pärast, siis peame nüüd ikka suuremal määral pöördma kunstilisele küljele aukohata andma.» Uute laulude saamiseks korraldati IX laulupeo eel võistlus. Auhinnasaajate hulgas olid noored autorid E. Aav, T. Vettik ja E. Vörk, kelle laulud ka võeti laulupeo kavva. See koostati pea täielikult uutest lauludest. Ainult A. Lätte «Laul rõõmule» tuletas endisi laulupidusid meelde. Sellised laulud nagu M. Saare «Seitse sammaldanud sängi» ja «Jaan läeb jaanitulele», C. Kreegi «Meil aia-äärne tänavas», R. Tobiase «Teel» ja «Varas», E. Vörgu «Ma lillesideme võtaks» demonstreerisid laulukultuuri kõrget taset. See, et paljud laulud käisid kooridele üle jõu, sundis ajalehes sõna võtma vanameister A. Lätet: «Adrahobune ja tõllahobune rakendatakse koos ühise sõiduki ette: linna ja sootaga kooridel on ühine kava. See ei lähe. Olgu ühine kava, aga siis ka eraldi kavad koori võimete järele.» («Postimees», 1. juuli 1928.)

* X üldlaulupeo kava valikul tõmmati kaasa laiamaid ringkonnad, koorijuhid ja lauljad üle maa. Arvestati ka varasemaid ettepanekuid ning jaotati sega- ja meeskoorid eri- ja üldkoorideks. Nüüd võisid erikoord tulla hästi toime selliste lauludega nagu R. Tobiase «Noored sepad», C. Kreegi «Sirisege, sibirikesed», K. Törnpu «Mull' lapsepõlves rääkis», A. Lätte «Pilvedele» jt.

* Eesti Vabariigi viimane, XI üldlaulupeo, toimus 1938. aastal nn. «vaikival ajalul». Demokraatiast kõrvalekalduv valitsusvõim püüdis oma huvidele allutada ka laulupeo repertuaari. Laulupeo ettevalmistamises oli suunaandvaks organisatsiooniks Riiklik Propaganda Talitus. Korraldati «isamaaliste peolaulude» ja «isamaaliste massilaulude» võistlus. Laulupeo komisjoni oli valitsusvõimu esindajana määratud tuntud pastorist riigimees J. Lattik. Vabadust maitsnud Lauljate Liit suutis jääda laulupeo repertuaari valikul iseseisvaks. Vastupidiselt eelmisele laulupeole oli nüüd

kava koostatud uute ja vanade laulude tasakaalu arvestades. Lauupeo järelejäetud välistid kriitikut poliitilisi teemasid, pöörates tähelepanu ainult ettekannete muusikalisele hindamisele.

XII üldlaulupidu toimus *täiesti uutest tingimustest*. Eesti Vabariik oli võõra võimu poolt anastatud. Kultuurielus valitses kommunistlik ideoloogia, mille valvsa silma all toimus ka lauupeo repertuaari valik. Soovides eesti rahva võimsat traditsiooni oma ideoloogilisse haardesse võtta, korraldati XII üldlaulupidu juba 1947. aastal. See laulupidu pidi eelnevatest erinevana ka lauupeo kava poolest. 1947. aasta üldlaulupeoga soovis partei näidata, milline peab olema nõukoguliku lauupeo repertuaar, et see täidaks rahva kommunistliku kasvatuses ülesandeid. Uute laulude saamiseks avaldati ajalehes «Sirp ja Vasar» (15. detsember 1945) üleskutsed: «Meie laulule, meie heliloomingule langeb nüüd nõukogude inimeste elu- ja tööroõmu väljendamine... Vajame üldlaulupeole uusi nõukogulikke laule, mis kajastaksid meie suurt aega.» Üleskutsed olid sunnitud allkirja andma eesti nimekamad heliloojad H. Eller, M. Saar, E. Kapp, G. Ernesaks jt.

Uusi nõukogulikke laule ootas partei kõigepealt sõja ajal NSVL tagalas viibinud luuletajate ja heliloojatele. Eeskuju pidi näitama E. Kapp kui eesti tipphelilooja, kes kandis juba Eesti NSV teenelise kunstniku aunime. E. Kappilt saadi lauupeo kavva «Nõukogude Eestile» M. Raua ja «Viisaastaku võit» P. Rummo tekstile. Ideoloogiliste nõuetele vastasid ka L. Austeri «Meie päevad» ja veel mõned laulud. Eeskuju eesti heliloojatele pidi näitama aga Vano Muradeli, kelle laul «Raudtahtel Stalin juhtis meid» võeti kavva juhtlauluna.

XII üldlaulupeo eel täitsid vaid vähesed heliloojad partei tellimuse. Pärast küüditamist 1949. a. kasvas «ideoloogiliselt küpsete» teoste arv järsult. Pärast R. Pätsi, T. Vettiku ja A. Karindi kodanlike natsionalistidena vahistamist oli isegi kõige põikpäisematel luuletajatel ja heliloojatel selge, kuidas tuleb kirjutada stalinlikust hooldest ja armastusest eesti rahva vastu. Mida küll välja ei mõeldud, et trüüdust «isakese» vastu tõendada: «Me laulus ja töös, me võitluses suures, sa oled me juures, suur Stalin» (G. Ernesaks–M. Raud), «Nii kui raske mail päevilgi säras nimi Stalin kui tuletorn» (T. Vettik–J. Schmuul), «Su nimega, suur Stalin, köitnud end ühte väeramatul jõul» (A. Velmet–D. Vaarandi) jne.

Nõukogudeaegsete üldlaulupidude repertuaar oli enam-vähem ühenäoline. Lauupeol pidi kindlasti olema laul Stalinist, mis pärast eesti rahva «suurima heategija» surma asendus lauluga Leninist või kommunistlikust parteist. Aktuaalne oli oktoobrirevolutsiooni ja rahu teema. Kohustuslik oli «vennasrahvaste» laululooming, rohkem kui Eesti Vabariigi laulupidudel võeti kavva maailma klassikat. See pidi tõestama laulupidude internatsionaalsust, nii nagu ka vene sõdurite ja mereväelaste kooride osavõtt. Ka eesti klassikast leidis laule, mida võtta nõukogude lauupeo repertuaari, kuigi nende arv jäi pidevalt vähemaks. Selleks sobisid tuntud isamaalaulud, nagu A. Kunileiu «Sind surmani», M. Härma «Enne ja nüüd», K. A. Hermanni «Isamaa mälestus» jne., mis abstraktselt väljendatuna võis tähendada ka nõukogude isamaad. Polnud tähtis, mis rahvas selle all mõtles, sest väliselt oli kõik korras. Ainult G. Ernesaks–L. Koidula lauluga «Mu isamaa on minu arm» tekkis tõrge. Ühelgi lauupeol ei jäänud «Mu isamaa on minu arm» spontaanselt laulmata — võimud

„Aga mina murrin ta enne kokku kui liigetega noa!“ ähvardab Liias ja ruttab kohale. Nagu vihane härg, pea ja rusikad tõukevalmis, tormab Lepiku peremees tundmatule vihavennale kallale, ise kisendades: „Ma sü, kiitsaka, kägistan!“ Poiss näeb pääletungija vihast moonutatud nägu ja hüppab kiiresti kõrvale. Liias aga lendab kai veerelt partsumdi vette. Sääl ta nüüd superdab ja puristab nagu vaalaskala. Maali ei oska muud, kui karjuda appi. Siim seisab paigal ja ütleb Maalile: „Ärge kisage, ega ta upu! Tema mees oskab ujuda kui hüljes.“

„Aga mis see kõik tähendab? Tooge siis ometi mõni ritv või köis! Näete, et ta vajub põhja...“

Liiasega ongi lugu paha. Kukkumisehoog viis ta hetkeks vee alla. Õliligast vett on tal kurgus ja keres. Ja täisrõivastuses pole ujumine kerge.

„Appi!“ hüüab ta ja saadab ahasatades paluvaid pilke sillalseisjalle. Juba on ruuduliste pükstega poiss kutsunud kordniku ja mehi, kel käes poomhaake ja ritvu. Liias tiritakse sillale, kus nõriseb ja norutleb äärmiselt haledas seisukorras. Ilus punasekirju pöörlips on nüüd kukla taga, uued lakid poristunud ja kaabu, seda pole olemaski.

„Mis teil pähe tuli, Lepiku peremees, et tungisite kallale mu vennale?“ küsitleb Maali. Liias vahib juhmetanult tüdrukule näkku.

„Teie vennale!“

„Teie vennale!“

„Nojah. See on mu vend Artur, kes sõitis Ameerika eestlastega lau-

lupeole. Ta näitas siin mulle laeva, millega nad tulid.“

Nüüd valdab Liias tunne, nagu oleks praegu kõige mõistlikum hüpata vette. Siim on juba üllatusest toibunud ja teinud säared. Kordnik nõuab seletust, mis on siin õieti lahti. Lugu kujuneb äärmiselt piinlikuks. Maali vend päästab seisukorra. Ta ütleb kordnikule: „Ega siin erilist polnud midagi. See härra jalutas piki kaiäärt ja oli nähtavasti natuke joobnud. Pidupäev, eks ole, härra kordnik? Noh, ta astus ühe sammu kõrvale ja oligi meres! Ei siin polnud tüli ega midagi.“

Siis hõikab poiss auto ja ütleb Liiasale: „Teil on kõigepäält. Vaja kuivi riideid. Sõidame minu poole ja ajame need asjad joonde.“

„Ega ma pole väär, et teie lahkust kasutan,“ pomiseb Liias ja jatkab: „See saatana Siim vedas mu liimile. Ässitas aga, et vaat, nüüd tehakse Maaliga seda ja teist. Andstage ja jätke mind siia paika!“

Ei teda jäetud. Viidi võõraste-majja, muretseti kuivad riided ja siis, õhtu saabudes, mindi kolmekesi vabaõhu etendusele. Siin oli kavas ka orkestri ettekandeid ja Mustamäe pillimehed astusid platsi. Nüüd ei puhunud Liias enam vihaga, vaid see oli lausa rõõm, mis lajatas ta suurest pasunast öövaikusse.

Nägi kuulajate hulgas Maalit ta vennaga. Sellele viisakale noormehele tungis ta kallale... Sellest mõtles paha... Mis pidi temast arvama küll Maali? Nüüd vaja kõik teha hääks. Nüüd vaja olla mees.

Ja Liias haarab kõvemini pasuna, puhub võimsasti, taktikindlalt. Juhataja nägu särab: nii hästi pole poisid enne puhunud, maha arvatud klarinetist. Mis pagan sellele Siimule on sisse läinud? Ei pillis ole õiget häält ega mängus hoolt.

Avamängu lõppedes algab vabaõhu etendus. Tõrvikud loivad punakalt, valgesse rõivastatud näitlejaid liigub tribüünil kui muistseid metsahaldjaid. Laul ja koorikõne kõlab vaheldamisi ning helid kaovad värisedes Kadrioru tugevate tammede taha, kus ühtuvad mere võimsa ja vaba lauluga.

alistusid ja lubasid laulu uuesti laulupeo kav-
va võtta.

Kõiki eespool mainitud teemasid hakkasid
luuletajad ja heliloojad aktiivselt kasutama.
Neile, kellele oli eetilisel vastuvõtmatu kirjutada
Stalinist, Leninist ja bolševike parteist, lei-
dus ka teisi teemasid, millega saadi oma loom-
ingulist aktiivsust näidata. Kolhooside raja-
misel muutusid aktuaalseks laulud kolhoosist
ja ühistöö röömudest, millest üldlaulupidude
kavas olid B. Körveri–K. Korseni «Hommik
kolhoosiväljadel» ja G. Ernesaksa–J. Smuuli
«Meil kolhoosis on pulmad». Töölaulude tee-
made ring oli lõputult lai: töö põllul ja tehas-
tes, maa peal ja maa all, metsas ja merel. Ideo-
loogiliselt mitte nõudlikud, ent siiski nõukogu-
likud olid sellised laulud nagu A. Velmeti
«Kahe peaga nisu», E. Aarne «Sammuv ekska-
vaator» jt. Nii manööverdasid heliloojad oma
südametunnistusega ja tegid näo, et nad on
ustavad nõukogude patrioodid. Kui mõni laul
«armastatud» riiglisadest ja parteist oli kirjutat-
tud, siis võis selle varjus pühenduda loomingu-
gule, millest tunti rahuldust. 1955. ja 1960. a.
olid ideoloogilisteks juhtlauludeks E. Kapi–J.
Smuuli «Laul Leninist» ja «Lenini partei» E.
Hiire tekstile.

1965. a. oli laulupeo peakomisjoni esimees
A. Green ja äsjaloodud organisatsiooni «Koo-
risektsioonide Nõukogu» eesotsas G. Erne-
saks, mis tõi kaasa laulupeo repertuaari libera-
liseerimise. Seda oli soodustanud ka ühiskonna-
naelu demokratiseerumine Hruštšovi ajal. Juba
G. Ernesaksa laulupeo kantaadil E. Vete-
maa tekstile: «Vaba linnuna kõrgusesse visku,
päikesele vastu» ei olnud oma poeetilise sisu-
ga otsest seost partei poliitikaga. Lenini lau-
lud leiti väljastpoolt Eestit, A. Holminovi ja
A. Novikovi loomingust. Neile lisandus T. Vettik,
kes kirjutas «Laulu Leninist» ilmselt sooviga
taastada kaotatud usaldust nõukogude võimu
ees. Ka järgmine, juubelilaulupidu 1969. a. toi-
mus A. Greeni ja G. Ernesaksa juhtimisel. Juu-
belilaulupeo kava koostati ajaloolise ülevaate-
na, mille hulgas tundus E. Kapi «Lenini partei»
«valge varesena». E. Kapilt oodati igaks laulu-
peoks mõnda temaatilist laulu, mida tema kui
bolševike partei liige, paljude suurte aunime-
de omanik ja ENSV Heliloojate Liidu esimees
ei saanud jätta täitmata.

Ka 1975. a. üldlaulupeol ei saadud läbi lau-
tu Leninist. Selle kirjutamise ülesanne langes
siis B. Körverile kui ENSV Ülemnõukogu VIII
koosseisu värskel saadikule («Laul Leninist»
V. Ruskise–O. Rootsi tekstile).

Järgnevatel üldlaulupidudel võeti lauljate ja
rahva poolt laule Leninist ja bolševike parteist
üha rohkem kui traditsiooni, millel polnud
mingit sisulist tähtsust. See ei takistanud
enam kuigivõrd ka vabadust peo repertuaari
valikul.

1985. a. Eesti NSV üldlaulupidu oleks kand-
nud juubelinumbrit XX. Seda ametlikult ei mär-
gitud, sest juba XIII laulupeol jäi järjekorra-
number komnoorte ettepanekul viimaseks kui
kohanlik igand.

1990. aasta laulupeol oli viimast korda kavas
ka Lenin R. Lätte lauluga «Lenini samm» R.
Becheri tekstile J. Krossi tõlkes.

Kui esimestel nõukogulikel üldlaulupidudel
valitsev võim arvas või vähemalt kujutas ette,
et kommunistlik kasvatus parteiliste laulude
kaudu toimib, siis hiljem see mõte lootusetult
haihtus. Eesti üldlaulupidude võimsat tradit-
siooni ei suudetud propagandaga ega partei-
liste lauludega juhtida kõrvale sissesõidetud
rahvuslikest rööbastest.

Artur Vahter

30 AASTAT "MUUSIKALIST TUNDI"

Täna «Muusikalehte» selle tähelepanu
eest, mida ta on pööranud Eesti Raadio
«Muusikalisele tunnile» nii vahetevahel ka-
vatutvustuse kujul kui nüüd, saatesarja juu-
beli künnisel, pakkudes võimalust tagasivaateks
kolmekümnele eksisteerimisaastale. Et
minu kogemused kirjutavas ajakirjanduses
on üsnagi napid, valin mõnevõrra raadiopä-
rasema žanri, mida arvan enam-vähem val-
davat ja milles tunnen end kõige kodusemalt
— nimelt intervjuu. Nii et praegusest hetkest
kahestun: üks pool hakkab küsijaks tähisega
K, teine vastajaks V.

**Kuidas sündisime, kes ole-
me olnud?**

**K: Mis juhtus Eesti Raadios 22. juunil
1964?**

V: Sel päeval sündis kuulajate jaoks
«Muusikaline tund» (MT).

**K: Kas sellel oli mingisugune seos ka
suure sõja alguspäevaga?**

V: Ei. See kokkulangevus on absoluutselt
juhuslik. Oli lihtsalt esmaspäev.

**K: Miks MT välja mõeldi? Kes oli idee
autor?**

V: Tol ajal oli ER pärisperemees Ado
Slutsk, kes nõudis muusikatoimetusele mingit
koitvat saadet, mis jätaks kuulajad ka pärast
populaarse «Päevakaja» lõppu ER lainepik-
kusele. Istusime palju kordi toimetuserahva-
ga koos ja arutasime oma võimalusi niisugu-
se saate tegemiseks. Meil oli tollal vägev toi-

«Muusikalise tunni» sünni juures oli palju raadioajakirjanikke–muusikuid. Sellel 1966. aastal tehtud fo-
tot huumorikavade võistlusest on neist jäädvustatud mõned. Vasakult Vilma Paalma, peatoimetaja Ants
Sõber, tema asetäitja Heljo Miilen ja Edgar Selberg. Vasakult teine on Riia plaadifirma esindaja Eestis
Joann Gaštšuk.

«Küalisstuudios» tuli teha ka midagi ebatava-
st. Uno Naissoo tromboonimängijana polnud ta-
valine nähtus.

«Küalisstuudio» kontserdid üle Eestimaa. Vel-
lo Mikk interjueerib Artur Rinnet «Lääne Kaluri»
rahva ees (1971).

metus: peatoimetaja Ants Sõber, tema asetäitja Heljo Miilen, vanem- ja lihtsalt toimetajad Vilma Paalma ja Harri Kõlvand (eesti muusika), Vidrik Kivilo, Rolf Uusväli ja Virve Uus (Normet) (klassika), Merike Jõulma (Vaitmaa) (lääne nüüdismuusika), Helga Aumere (nõukogude süvamuusika), Aino Strutzkin (rahvamuusika ja isetegevus), Ülo Vinter (estraad), Uno Veenre (operett, rahvalik muusika ja «sovetaskaja pesnja»). See loend on siin oluline selle poolest, et MT algusaegadel käis saade «külakorda» ja kõik toimetajad pidid oma ainevallast püüdma leida kõige huvipakkuvamaid materjale. «Kuldset kuuekümnendat» lubasid suhteliselt suuri vabadusi, tasapisi tuli uut muusikat ka lääne poolt. Balansseerisime üsnagi tihti sellel piiril, kust kaugemale ideoloogiavalvurid meid enam kuidagi poleks lasknud.

K: Aga «Glavlit»?

V: Vaevalt et selles ametis leidis kusagil veel nii liberaalseid inimesi kui olid ER tsensorid. Ka tahan kiita Ado Slutskit, ehkki ta juhtimisüsteem oli autoritaarne ja kontroll iga eetrissemineva sõna üle kibe. Aga kui Ado oma käe millegi alla oli pannud, siis, ükskõik kui kurja häält tehti Keskkomitee otsetelefonist, asus Ado Slutsk alati parteibosse pahandanud vaese patuse kaitsele.

K: Kas MT täitis temale pandud lootused kohe?

V: Oo jaa! Reageeringud olid isegi üle ootuste elavad. Ega kuulajal siis olnud ka valikut: kas ER ainuke programm või midagi võõrkeelset. Aga meid kuulati huviga. Tegime ka ise algusest peale kõik, et kuulajaid kaasa lööma meelitada, elevust tekitada. Esimene vigur oli kuulajate saadetud juhuslikele numbrikombinatsioonidele vastavate fonoteeginumbritega lintidest tehtud kontsert. Meie suurepärase improviseerimisvõimega diktori Elfriede Ilvese ja Vidrik Kivilo vaimukate kommentaaridega kukkus see segapuder väga toredasti välja. Edasi tulid juba kuulajate koostatud kontserdikavad, seejärel tekstiga saadete koostamise võistlused, kusjuures kavu hindasid ikka jälle kuulajad. Deviisi all «Ise tehtud, hästi tehtud!» pidas see saatevorm vastu üle 15 aasta ja andis mitu head autorit, kes tegid kaastööd ka väljaspool võistlusi, nagu Riina Dmohovski, Otto Roots, Kaarel Korsen, Ilmari Karro jt.

K: Miks toimetuse nimetab Sind MT isaks?

V: Eks rohkem nalja pärast. Aga see kirjade sorteerimine ja nende põhjal igasuguste ettevõtmiste toimetamine jäi algusest peale minu hooleks, sest tegin ka soovikontserte. Paari aasta pärast leiti, et võiks olla üks MT toimetaja, kes planeerib, koordineerib, tellib saateid jne. Mina sain siis selle ameti endale ja jäingi kuni pensionini välja. Aga mitte ükski. Soovikontserte, mis kuulusid ka MT alla, on teinud Maaja Moppel (Kuntu), Jaan Sarv, Tiiu Kruus, Pille Palm, Ülle Reino (Eerik), õige pikka aega Ülle Kilvet-Karu, ja nüüd taas Tiiu Kruus. Saadete toimetajatena tegutsesid lühemat aega Ene Frank (Taru) ja Priit Raik.

1973. aasta 1. aprillist sai MT toimetuse kolmeliikmeliseks: juba MT algusaegadest peale kaastööd teinud Helve Võsamäe ja Vello Mikk toodi teistest toimetustest MT-sse üle. See polnud üldsegi aprillinali, sest kolmik püsis koos pikka aega. Mina läksin 1990. aastal pensionile, Vello paigutati täpselt 20 aastat hiljem uute suurte reformide käigus taas mujale, Helve veab MT tänase päevani.

K: Kas eraldi toimetuse loomine ahendas MT ainevalda?

V: Ei, kindlasti mitte. Kõik endised tegijad jäid ju ikka autoriteks edasi. Nii püsib see tänini — iga muusikatoimetaja pakub ikka aegajalt mõne kena materjali just "Tundi". Ja ka teiste toimetuste inimestel satub vahel ette muusikaline materjal, mida oma vakamaal ehk kasutada ei saagi. Mis puutub välisautoritesse, siis nende leidmine pole muusika alal kunagi lihtne, kuid ikka on õnnestunud kellelgi «nööpi keerata» ja midagi saada. Ei tahaks hakata pikka nimekirja tegema

«Küalisstuudios» on heliloojad (vasakult) Lydia Auster, Eino Tamberg, Edgar Arro ja Eugen Kapp (1966).

Ivalo Randalu küsitleb «Küalisstuudios» Tiit Kuusikut. Fotol ka viimase kauaaegne kontsertmeister Valdur Roots (1965).

«Küalisstuudios» on Leelo Karp-Lumi ja Raivo Tammik. Seekord usutleb Vello Mikk (1965).

— äkki jääks keegi siiski nimetamata. Aga on mõned nimed, mida peab kindlasti mainima. Pärts algusaegadest peale on oma toredate ideede ja isikupärase esinemisega MT toetanud Valter Ojakäär, Ivalo Randalu, Leo Normet ja pisut hilisemal ajal liitunud Helju Tauk.

Vaheldusrikkuse põhimõttel

Muidugi on MT teinud läbi muutusi koos kogu ER-ga. Kui tulid juurde «Vikerraadio» ja hiljem stereoprogramm, siis said paljud «Tunni» rubriigid omaette ajad. Kui MT jäi ainult I programmi, siis vähenes seal levimuusika osakaal vastavalt kogu programmi üldilmele. Aga vaheldusrikkuse põhimõtet on ikka püütud jälgida. Ja sidet kuulajatega.

K: Räägi veel nendest sidemetest!

V: Võistluse «Ise tehtud, hästi tehtud!» osavõtjatega istusime ikka ühiselt kohvitassi juures. Enne veel, juba MT esimesel aastal, läks käima «Külalisstuudio». Kümnekond kuulajat, kes lahendasid enne mingi väikese mõistatuse või ristsõna, kohtusid raadiomaja stuudios heliloojate ja interpretidega. Kõik läks linti, ja hiljem said sellest mõnusad saated. Just niisuguse vaba ja sundimatu õhkkonna poole püüdsime eriti. Otsesaadete võimalust polnud tol ajal ju üldse olemas, selleni oli veel veerand sajandit.

Kümme aastat hiljem taaselusitasime «Külalisstuudio», aga siis uuel kujul: sõitsime koos interpretidega kuhugi ettevõttesse või majandisse, kus toimus siis kohvikuõhtu ja kontsert suure saalitäie publikuga. Ka need olid toredad õhtud. Näost näkku kohtumised tõid juurde palju uusi sõpru, nii tekkisid pikaajalised püsivad sidemed Kaarma kolhoosi, «Lääne Kaluri» ja Audru regiooni majanditega. Koostöös kahe viimasega sündis aastatepikkune lauluvõistlus «Mehed, maa ja meri», mille laulud kõlavad raadios tänini. Samuti kui paljud «Tippmeloodia» lauludki — seegi võistlus käis läbi MT ja kuulajate hindamisel.

Lauluvõistluste korraldamiseks nüüd raha ei leidu. Aga üks uus kuulajatega kohtumise vorm on eelmisel hooajal alanud «Tee Talveaeda»: väike ristsõna muusikateatri teemal, sellele vastajate vahel loositakse välja kolm priipääset Estonia Talveaia kontserdile või perekonnaõhtule.

K: Aga suured pikad muusikaviktoriinid ja sõidud?

V: Need on MT ajaloost ja tänapäevast lahutamatud. Algataja oli Ants Sõber, tema idee ja teostus oli «5x5». See oli 60-ndatel aastatel. Ületamatu oli Valter Ojakääru algatatud «Õige valik», mis pidas vastu 10 hooaega (viimastel aastatel küll teiste autoritega — Ene Piliroog, Jaak Ojakäär ja ka mina). Sellele järgnes 5 hooaega «Tähe-mängu» (Helve Võsamäe ja mina) ja kahel viimasel hooajal on olnud «Teise seina nael». Mängulusti kuulajail jätkub. Paljud on tunnistanud, et nad on nende mängude tõttu hakanud hoopis tähelepanelikumalt muusikat kuulama ja ka rohkem muusikakirjandust lugema. Nii et hariv meelelahutus. Mängijate seas on neid, kes on kaasa teinud algusest peale ja jätkavad ikka.

Me pole kunagi otsinud rikkaid sponsoreid ega vägevaid auhindu,

«Sõpruse» kolhoosis Hiiu maal oli Kalmer Tennosaart saatnud ansambli koosseisus ka Arne Oit.

mis palju maksaksid. (Nüüd, tõsi küll, on heliplaat ka hinna poolest kallis, varem oli see siiski eeskätt moraalne väärtus.) Aga suurim auhind, mille nimel käib aastast aastasse visa võitlus, on suvine preemiareis. 1975. aastast peale on neid olnud 16. Koos edukamate mängijatega oleme Eestimaa risti-põiki läbi sõitnud, käinud ära ka Petseris ja Lätis. Aga külastamata kohti on veel küllaga. Üheksa korda on olnud matkajuht Veljo Ranniku, tema on valmis jätkama, kuna oleme täielikul üksmeelel, et need matkasetskonnad on maailma parimad.

Varem polnud bussi saamine probleem, nüüd raadiol selleks raha ei leidu. Eelmise aasta sõidu võimaldas meie mängijatele RAS Marat. Ehk leidub sellelgi aastal võimalus — ega siis rikkus maa pealt kadunud ole! Nui neljaks, aga kui laulupeod läbi, siis on aeg matkakotid pakkida. Saadete kaudu saavad matkadest osa kõik kuulajad.

K: Kas töö «Tunniga» on olnud kerge või raske?

V: Kuidas kunagi... Kuivõrd raadiosaate tegemine on loominguiline töö, siis sellest on olnud palju rõõmu. Mis ei tähenda, et see töö oleks kerge olnud. Otsid viimase minutini veel midagi, katsetad, kuidas tuleb huvitavam, eriti kui on tegemist suurte sõnalis-muusikaliste kompositsioonidega, mida pika aja jooksul on tehtud päris palju. Ikka kipub üks päev puudu tulema. Mida lähemale tähtajale, seda intensiivsemaks ja tulemuslikumaks muutub töö.

Tapvalt närvesöövaks oskas elu teha üks küllalt pikka aega valitse-nud poolülemus, kes nõudis kõigi järgmise nädala saadete esitamist teispäeval punkt kell 12 — nii sõnasõnalist teksti kui kokkumängitud linti. Meil oli tollal viis ühetunnist tekstiga saadet nädalas. Ja siis jäid nad seisma — mõned 13 päevaks.

Selle hiilgava süsteemi juurutamise alguses, kui valmis saateid hoiti samas ruumis, kust sai ka puhast linti, juhtus täielik kurioosum. Näitlejad tulid teksti lugema, hoiupaiga ametnik andis lindi. Ruttu foonikasse, lint maki peale ja salvestus käima. Kõik oli suurepärase, toimetaja kuulas võlutult, ütles näitlejatele suure tänu ja hakkas tagasi-keritud linti karpi panema. Karbi teisel küljel oli silt... Homme saade! 23 minutit sellest oli maha kustutatud.

Bürokraatiaga on lootusetu sõda pidada. Lihtsam on kõrvale hiilida. Äraantud tekstidest olid paljud esialgu tõest üpris kaugel ja läksid pärast ümbervahetamisele. Nõuetekohase etiketiga varustatud ja panderollitud lindikarpides võis tihtilugu olla kas või stardiriba rull. Mingi paranduse tegemise ettekäändel tuli siis õigel ajal saatejuhilt karp korraks tagasi küsida ja sisu õigega asendada. Tänu niisugusele sohile ja petisetööle said saated igatahes kobedamad, kui nad ausalt mänguregleid täites oleksid olnud.

K: Nõukogude raadio oli eeskätt kommunistliku propaganda asutus. Kas muusikasaateidki tehes tuli minna vastuollu oma veendumustega?

V: Kas nüüd vastuollu... Oli tabuteemasid, millest ei tohtinud rääkida. Näiteks jõulud. Sellel ajal ei saanud kavasse panna isegi ilmaliku orelimuusikat. Ühel aastal peksti jõuluõhtul välja saade Georg Philipp Telemannist, kus, muide, orelit üldse ei olnud. Tabuteemad võisid ka ootamatult muutuda. Kui tuli lavale Eduard Tubina ooper «Barbara von Tisenhusen», siis oli kavas suur saade, kus ka helilooja ise rääkis. Kui Tubin suri, ei tulnud mälestussaadete kõne allagi — vahepeal oli ta keelu alla pandud.

Igasuguste punapühade ajal ja läheduses olid keelatud ingliskeelsed laulud. Kõiki neid tähtpäevi tuli kuidagi tähistada. Otsisime alati võimalikult «pehmet maandumist». Ka nõukogude muusikute seas oli väga huvitavaid isiksusi. Niisuguste suurte tähtpäevade eel avati väga lahkelt rahakott komanderinguteks, tänu sellele sai «suurel kodumaal» palju reiseida. Näiteks pikk saatesari «Juubeliautogramm» (1967) andis intervjuud ja heliportreed kõigi tolaaegsete Lenini preemia laureaateidega. Need olid tõepoolest suured muusikud — Aram

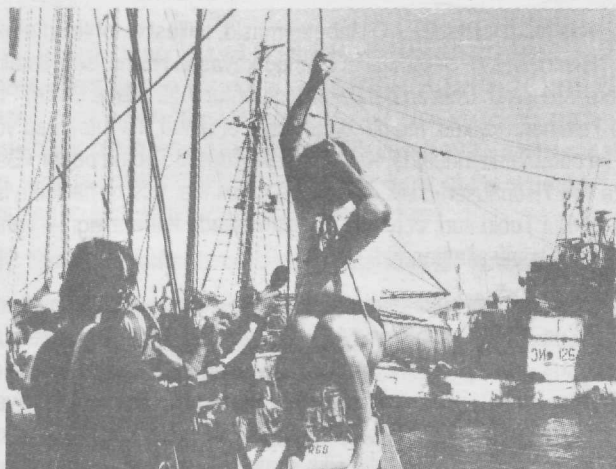
22 Hatšaturjan, David Oistrah, Dmitri Šostakovitš jpt. Kahju, et enamiku neist saadetest ei taibanud siis arhiivi panna. See tarkus tuli hiljem. Vähemalt eesti heliloojate ja interpreetide poolest on MT arhiivi täitnud väga tõhusalt.

Põnevad, ohtlikku, naljakat

Saime läbi reisida kõik liiduvabariigid. Kesk-Aasia ja Kaukaasia rahvaste muusikaga tutvumine oli endalegi põnev. Jutuga pooleks võis selle vastu kuulajategi huvi äratada. Seiklusi pakkusid need reisid paras jagu. Kolleeg Helga Aumere oli tore reisikaaslane, kellega lendasime tuhandeid kilomeetreid metsade, steppide, merede ja kõrbete kohal. Krasnovodskis oleksime peaaegu oma otsa leidnud. Tulime rongiga Ašhabadist ning turkmeeni kolleegid olid organiseerinud meile jaama vastu kohaliku korrespondendi. Too tuli külgorviga mootorrattal ja võttis meid peale. Selles kuumas kõrbelinnas olid mõned üsna korralikud asfaltteed, ja küüdimees muudkui andis gaasi. Äkki tegi sõiduk ülijärsu jõnksaku, ning hetke vältel paistis mootorratta ja külgorvi vahelt luugita kanalisatsioonikaev. Ei mingit hoiatust!

«Raadioregati» start on antud. Võib pillid kokku panna ja kergemalt hingata. Keskkel tollane peatoimetaja Toomas Velmet.

Hetk enne «ristimist» «Pionerskaja» sadamas (1977).

Hea, et mehel oli nii kiire reaktsioon — vist oleks seda kirjatükki muudu pidanud kirjutama keegi teine.

K: Kas see on olnud ainus eluohtlik hetk?

V: Kord Hiiu maale lennates sain Eestit ülalt silmitseda mitu korda kauem, kui oli ette nähtud. Kahel korral üritas lennuk maanduda Hiiu maale ja seejärel kolm korda Tallinna lennuväljale, kuhu õhusõiduk tagasi tuli. Kogu lennuväli oli täis ootavaid kiirabimasinaid ja tuletõrjeautosid. Õnneks neid vaja ei läinud, sest viimaks sai lennuk siiski teliku välja ja rattad maha ning keeras lennuraja kõrvale murule, kus teda kohe ümbritses mehaanikute sõõr. Kärklasse lennuks anti uus sõiduriist.

K: Kas oli hirm?

V: Eks omajagu kõhe oli küll. Ent uude lennukisse tulemisest loobus vaid üksainus reisija. Teisi kõiki võis hiljem kohata Kärkla baaris konjakiklaasi taga istumas ning kirumas «Aeroflotti», kes oleks igaühele pidanud vähemalt selle konjakipitsi välja tegema.

K: Kas vahel on nalja ka saanud?

V: «Muusikaliste tundidega»? Tegemise käigus muidugi. Vahel on püütud saadetes ka nalja teha. See oli vist 1966. aasta 1. aprilli õhtul (igatahes sel ajal veel üldist avalikku saadetes aprillitamist ei olnud), tegime kireva muusikauudiste saate meilt ja mujalt. Artur Rinne tuli koridoris vastu, tekkis idee teda kampa tõmmata. Rinne mängis lustiga kaasa. Tegime temaga intervjuu justkui Balti jaamas, kus teda saadetakse esinema itaallaste kuulsale San Remo laulufestivalile. Mängisime jaamatausta loole alla — jube auruveduri puhkimine ja vile, mida enam 10—15 aastat meie jaamades kuulnud ei olnud. Järgmisel päeval avaldasid mitmedki tõsised muusikainimesed nõrdimust: kes küll nii lolli otsuse tegi — tema repertuaar pole ju üldse see, mis seal läheb!

Vähemalt kõik asjaosalised said kaks päeva kohutavalt naerda, kui tegime «uut algupäralist raadiomuusikali» «Aucassin ja Nicolette». Tekst oli võetud «Keskaja antoloogiast», sobitatud külakapellide ja eesti rahvamuusika lugudega. Kaarel Toom oli jutustaja, Ülle Kilvet, Tõnu Aav ja Andres Ots pajatasid ja laulsid. Helirezissöör Vello Meier mängis pilliloo lindilt ette, ja siis läks võte — nagu fonogrammi peale. Lauljad olid esmaklassilised, tagasivõtmised tulid ikka ainult naeru pärast. Helve kui stsenaarist ja mina kui viisirea kokkuseadja — seega siis autorid või nii — pidime ennast varju hoidma, et meie naermine läbi akna stuudiosse ei paistaks ega ei segaks esinejaid.

Üks omamoodi uskumatu nali oli see, et minu Raua sauna laval välja mõeldud idee — korraldada enne suurt Olümpiaregatti raadioregatiid — sai teoks. Tookordne muusikasaadete peatoimetaja Toomas Velmet võttis koos Ado Slutskiga ideest kinni, stereotoimetus asus appi, ja MT käiski kolmel raadioregatiil «Olümpialained '77, '78 ja '79». Nii saime läbi sõita sadamad Viiburist Kaliningradi oblasti Pionerskajani. Rahva huvi, vähemalt Eesti piires, oli ootamatult suur. Mõnes sadamas tuli jahtidele vastutulnuil passida kaksteist tundi. Arvatava kohalejõudmise aja saime raadiosaatesse teatada väljasõidusadamast, sest raadiosidet merelt ei lubanud meile laevastiku- ja piirivalveviimud. Ennustusviistlus käis hoogsalt, kontsertidel oli palju rahvast. Jälle palju uusi toredaid sõpru, põnevaid kohtumisi ja merenalju, mida siiani omavahel meenutatakse.

Omamoodi nali oli meie tööjaotus vennasvabariikide komandeeringutel koos Helga Aumerega: asjaajamise keel oli vene keel, mida mina pole kunagi eriti osanud; Helga oskas tunduvalt rohkem, aga häbenes rääkida — äkki teeb vigu. Leppisime siis kokku nii: «Sina saad aru ja mina räägin.» Tulime toime küll!

Ükskord juhtus peaaegu et võllanali. See oli aeg, kui iga kosmonautide üleslend oli maailmaajalooline sündmus, millest ei teatatud

kunagi ette. Siis, kui nad juba ülal olid ja asi näis korras olevat, otsustas keegi Moskvas mingil suvalisel hetkel, et nüüd katkestatakse kõik kohalikud saated ja piirist piirini kuulutab iga raadio ja krapp: «Govorit Moskva. Rabotajut vse radiostantsij Sovetskovo Sojuza...» Oli see teade nii pikk kui oli, kohalikud lindid keerlesid magnetofonidel edasi, ja kui teade lõppes, jätkus kõik sealt, kuhu lint parajasti oli jõudnud. Eesti Raadiost kostis sel õhtul vahetult piduliku teate otsa lausa võigas naer, otse irvitus: «Häh–häh–häh!» Siis tõusid küll kodus juuksed peas püsti. Esimese hooga ei tulnud meeldegi, et käib Leo Normeti koostatud saade saksa kabareelauludest ja seal oli tõesti niisugune lugu. Kukkus välja tõeline poliitiline pila, aga sellest ei tehtud instantsides välja. Kõik oli ju reeglitekohane.

Paugud tulevad ikka sealt, kust neid ei oska oodata. Tegin kunagi saate «Kellad muusikas». Seal oli kõike — «Boriss Godunovi» kroonimisstseenist üle Raveli lustaka ooperi «Hispaania tund» ja «Kellas-sepa polka» «Buchenwaldi häirekellani». Kena saade sai, käis mitu korda eetris. Pärast üht kordust tuli Valgest Majast süüdistus: MT propageerib religiooni! Süüdistaja oli visa. Ado Slutsk palus saate enda juurde tuua ja kuulas üle. Tema otsus oli: «Saade ei propageeri religiooni, vaid muusikat.» Ja jutul lõpp.

Mõned aastad hiljem, kui raadiomaja ülemused hästi kiiresti vahetusid ja parajasti sattus selle kõrge koha peal olema üks üsna arg ja mõtlemisest hoiduv mees, keelas ta meil «Õige valiku» Saaremaa-sõidu saated ära pärast esimest, kus olime tutvunud Muhu kiriku vaatamisväärsustega — ainult puhtalt arhitektuuri vaatevinklist. Eks talle oli jälle sealt kõrgelt helistatud, et muudkui aga käivad kirikuid pidi. Meie tolaeagne ülemus on juba manalameeste hulgas. Aga ma ei imestaks, kui see, kes temale käsu andis, kuulub praegu mõne koguduse eestseisusesse.

MT-s õnneks niisuguseid kannapöördeid ette ei ole tulnud. Paljudest asjadest ei võinud juttu teha, aga suisa valet ja südametunnistuse vastu ei ole keegi ka kunagi saanud sundida rääkima.

K: Mis on MT «kõrgele elueale» kaasa aidanud?

V: Vist see, et olgu palgalehel toimetajana kirjas kas või üksainus inimene, nagu alguspäevil ja ka praegu, «Tund» ei ole kunagi olnud üks. Ikka on aidanud kogu muusikatoimetus, ikka on olnud entusiastlike autoreid, kellel on kindlad huvid, oma rida. Anne Erm on oma hooleks võtnud džässielu, Kersti Inno vanamuusikatunnid peaksid köitma paljusid. Kindlasti suhteliselt väiksemale huviliste ringile, aga väga vajalikud ja harivad on Peeter Vähi orientaaltunnid ning Immo Mihkelsoni ja Tiit Kusnetsi sari «Kõrvaline muusika». «Raadiolehes» on teemad avatud, nii et igaüks peaks endale leidma just selle, mis teda huvitab. Valikuvõimalused on ju suured, eri kanaleid palju. Ükski neist ei saa enam unistada 80%-lisest kuulatavusest. Mina kui raadiokuulaja seisuses inimene kuulan küll «Muusikalist tundi».

K: Kas MT jätkab ka pärast 30-t?

V: See ei olene minust. Aga miks ta peaks lõpetama? Muusikaelu ju jätkub, teemad ei saa kunagi otsa. Kuni jätkub tegijaid ja kuulajaid (aga neid kasvab ju peale!) — palju õnne ja pikka iga!

Edgar Selberg

«Tähemängu» matkaradadelt. Ülal: laagriõhtu muusikaga. Pilli mängib Tartu matemaatika-füüsikaõpetaja Andres Murumets (1993).

All: matkaradadel võib kohata veidravõitu asju. Pildil «madaam Huhuu» enda ehitatud eluase. Paraku polnud perenaist kodus, piirduda tuli vaid väli-vaatlusega.

Leo Toode fotod

Et järgmine "Muusikalehe" number ilmub augustis, saab "Ajakirjanduslevi" osakondades lehte tellida ii poolaastaks 15. juulini. Muuhulgas jätkame eelmises numbris alanud Ines Rannapi pikemat järjejuttu tänaste eesti muusikakuulsuste kooliaastatest ja -vempudest.

"Muusikalehe" indeks on endiselt 69866. Tellimishind kaheks kuuks 5.50, aasta lõpuni 14 krooni. Tuleb odavam kui üksikmüügist ostes. Pealegi pole mõnedes Eestimaa paikades meie lehte üldse jaemüügil.

LULLUPEO DIREKT-SIOONI DIREKTOR (E+H)

TEE-LUSIKAS VÖRU TANTSU-MEMM

END. OO-PERILAU-VA LÄKS MEELEST

SHURRIIK SEE TÄ-HENDAB EMA VEND

YETIK EESTI BALLETI TANTSUJA

500 HUUPS. NORRA HELILOO-JA (H+N)

KAARDI-MAST EESTI NAISHE-LILOOJA

TOBIASE KOORILAIL NAISKOOR TALLIN-NAS

TANTSUPED ÜLDJUHT ... PEEP TÄNAV

TANTSUPED ÜLDJUHT ... PEEP TÄNAV

KELL VÕIT (SARSA K) ...VANEM

IRDMINE ... PÖLDROOS MI-MAZOOR

TAUTS

KREEKA TAHT TANTSU-PEO ÜLDJUHT

MÄGI ISENNAST EESTI LULU-LETAJA

MEHEP (Imajise k) TANTSUPED PEALAVAS-TAJA (E+H)

SETLA LULU-LENA NUMBER HELILOOJA 1889-1962

EESTI NAIS LAILIJA 1864-1945 (H+N) MINU

NÄITLEJA ... RYAN ...LUKK MEETER

VÄGA AHMI HELINIME-TIS SUUR VAAT ...PILL

EI MURELIK LUULETAJA ELO.....

1000 «...SÄRU» TÖÖRIIST (OM.)

...LILL 4 KALA-PÜLDJA

MEESKOO-RIDE ÜLDJUHT NAISNÄIT-LEJA (H+N)

OSAKAIPA TANTSU-MEMM (H+N)

EHK ON (SARSA K)

ESMAS-PAEV TELE-KUNSTNIK

TÄMPERE SALAJA HELITÖS LÕPPOSA

EHK (TAIME) ALGE

VESINIK + HAPNIK VAESTE-MAJAS

LINGVERE KIRJA-UMBRİK

LA-BE-MOLL KANBE-LAS-MUISTEND

UMASTALI HELI-NIMETUS

RAADIO-MEES 1903-1955

NÄITL. ... TARMO

AVAUS

... LONGA

MEES-NÄITLEJA VAATA

KSERD-KOOPIA 50

KUKUARIK AOTOR (H+N) ANKIMINE

SOOME-... PIKK VOK. HELI-NIMETUS

KOLMA-PAEV ... RANNAP

... MUU-SIKA

KANGA-KUDUMIS-VAHEND TEATRI-KUNSTNIK

KOERA HÄALIT-SUS SUUR HULK

LUULE-TAJA JÜRI

RIIK AAFRIKAS HIILU NAI-SE PEA-KATE

ENDINE TENNISIST "PÜSI, RAHU HÄRRA (inglise)

MEIS ... PÖLDMÄE

KANANE-VALT EITUSE VASTAND

VARAJANE KOT ALUST MOOPA LA

EESTI PIANIST (E+H) SINA

RESTO-NIA» SOLIST

VÄIKE TÜKK ... ROODE

EESTI HELI-LOOJA 1883-1920 PRIO-RITEET

MUUSI-KA-TEAD-LANE

OSMIUM